

JAG VILL INTE LIGGA HÄR

- En kvalitativ studie om barns inflytande och integritet under den organiserade vilan på förskolan

Linnéa Elg

Ellinor Widslätt

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation
Pedagogik
Självständigt arbete – förskolepedagogiskt område
Grundnivå, 15 hp.

Handledare: Marie Kvarnryd
Examinator: Anne Lillvist
Termin VT År 2023

SAMMANFATTNING

Linnéa Elg och Ellinor Widslätt

JAG VILL INTE LIGGA HÄR

- En kvalitativ studie om barns inflytande och integritet under den organiserade vilan på förskolan

I DON'T WANT TO LIE HERE

- A qualitative study regarding children's influence and integrity during the preschools structured rest time

Årtal 2023

Antal sidor: 32

Studien genomfördes i syfte att undersöka vilket inflytande barn ges gällande sin kroppsliga och personliga integritet under den organiserade vilan på förskolan. I denna kvalitativa studie valde vi att använda oss av observationer, för att komma nära barnens perspektiv och i detalj kunna observera samspel och interaktion mellan barnen och förskolans personal under vilan. Åtta öppet deltagande observationer genomfördes på tre förskolor i två kommuner för att samla empirin till studien. Resultatet analyserades tematiskt utifrån omsorgsetik (Noddings, 2007, 2012) och Shiers (2001) modell för inflytande och delaktighet. Resultatet visar att den gemensamma nämnaren för de tillfällen barnen ges inflytande och får sin kroppsliga och personliga integritet respekterad under vilan är att pedagogerna är lyhörda och responsiva på det barnen uttrycker. Studiens slutsats är att det finns en tydlig koppling mellan vilket inflytande barnen ges och i vilken utsträckning pedagogerna värnar om barnens kroppsliga och personliga integritet.

Nyckelord: Förskola, barns integritet, barns inflytande, vila

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	1
1.1	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	1
1.2	UPPSATSENS DISPOSITION	1
2	BAKGRUND	2
2.1	BEGREPPSDEFINITIONER	2
2.1.1	<i>Barns inflytande</i>	2
2.1.2	<i>Integritet</i>	2
2.1.3	<i>Barns perspektiv och barnperspektiv</i>	3
2.2	LITTERATURÖVERSIKT	3
2.2.1	<i>Vad styrdokument och lagar säger om barns inflytande och integritet</i>	3
2.2.2	<i>Integritet i förskolan</i>	3
2.2.3	<i>Vilan på förskolan</i>	4
2.3	TIDIGARE FORSKNING	4
2.3.1	<i>Litteratursökning</i>	5
2.3.2	<i>Den organiserade vilans utformning och omsorgsperspektiv</i>	5
2.3.3	<i>Barns möjlighet till inflytande under vilan</i>	6
2.3.4	<i>Barns integritet i förskolan</i>	8
2.4	TEORI	10
2.4.1	<i>Omsorgsetik</i>	10
2.4.2	<i>Shiers modell för inflytande och delaktighet</i>	12
3	METOD	14
3.1	METODVAL	14
3.2	URVAL	15
3.3	GENOMFÖRANDE	15
3.4	BEARBETNING AV MATERIAL OCH ANALYSMETOD	16
3.5	TILLFÖRLITLIGHET	16
3.6	FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN	17
4	RESULTATANALYS	18
4.1	HUR AVDELNINGARNA ORGANISERAT VILAN	18
4.2	LYSSNANDETS BETYDELSE FÖR BARNS INFLYTANDE OCH INTEGRITET	19
4.2.1	<i>Förhandlingar kring inflytande</i>	20
4.2	FÖRHÅLLNINGSSÄTT SOM FRÄMJAR ELLER FÖRBISER BARNES INTEGRITET	22
4.2.1	<i>Kroppslig integritet och beröring</i>	23
4.3	OLIKA BEHOV STÄLLS EMOT VARANDRA	26
5	DISKUSSION	27
5.1	RESULTATDISKUSSION	27
5.1.1	<i>Hur barns inflytande framträder i samband med vilan</i>	27
5.1.2	<i>Agerande som framträder där arbetslaget främjar eller förbiser barnens kroppsliga och personliga integritet</i>	29
5.2	METODDISKUSSION	30
5.3	SLUTSATS	32
5.4	PEDAGOGISK RELEVANS	32
5.5	VIDARE FORSKNING	32
	REFERENSER	33

1 Inledning

I dagens samhälle går de flesta barn på förskola och många med långa vistelsetider (Skolverket, 2022). De långa vistelsetiderna, tillsammans med alla intryck från aktiviteter och det stora antal relationer barnen behöver samspela med under en dag på förskolan, kan medföra ökad stress hos barnen (Ellneby, 2021). I förskolans utbildning behöver det därav ingå möjlighet till lugn och återhämtning för barnen under dagen. I förskolans läroplan (Skolverket, 2018) står det att ”förskolan ska erbjuda en god miljö och en väl avvägd dagsrytm med både vila och aktiviteter som är anpassade efter barnens behov och vistelsetid” (s.7). De allra flesta förskolor i Sverige har en regelbunden, kollektiv vila för barnen efter lunch. En vanligt förekommande struktur på vilan är att barnen sover eller vilar på madrass, alternativt sitter och lyssnar på bokläsning eller lugn musik (Grunditz, 2013; Halldén & Simonsson, 2000).

I den reviderade läroplanen förtydligas dels vikten av omsorg, dels barns rätt till inflytande och integritet (Skolverket, 2018). Med den vetskapen som utgångspunkt grundar sig studien i ett intresse av att undersöka i vilken utsträckning barnen ges inflytande gällande sin kroppsliga och personliga integritet under vilan. Barnkonventionen såväl som förskolans läroplan anger tydligt barns rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem (UNICEF Sverige, 2018; Skolverket, 2018).

1.1 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka vilket inflytande barnen ges gällande sin kroppsliga och personliga integritet, under den organiserade vilan på förskolan. Vi kommer således inte undersöka andra situationer av vila och återhämtning som kan förekomma för barnen under en dag på förskolan. Frågeställningar som ska besvaras är:

1. Hur framträder barnens inflytande i samband med vilan?
2. Vilket agerande framträder där arbetslaget främjar eller förbiser barnens kroppsliga och personliga integritet?

1.2 Uppsatsens disposition

I kapitel två ges en bakgrund till studien där centrala begrepp för studien förklaras och där vi redogör för vad styrdokument och lagar säger om barns inflytande och integritet. I litteraturöversikten presenteras först en sammanfattning av vad barns integritet och vila på förskolan innebär. Vidare följer ett avsnitt där vi går igenom tidigare forskning som rör studiens forskningsfrågor och därefter beskrivs studiens teoretiska utgångspunkter. I kapitel tre redogörs metodvalet av en kvalitativ metodansats och observationer, vilka urval vi gjort, genomförandet, hur empirin analyserats och därefter studiens tillförlitlighet och forskningsetiska överväganden. I

fjärde kapitlet presenteras och analyseras studiens resultat utifrån omsorgsetik och Shiers (2001) modell för inflytande och delaktighet. I kapitel fem diskuteras studiens resultat i relation till tidigare forskning och relevant bakgrundslitteratur samt metodval. Vidare framvisas studiens slutsats och pedagogiska relevans. Kapitlet avslutas med förslag till fortsatt forskning.

2 Bakgrund

Kapitlet inleds med *begreppsdefinitioner*, därefter presenteras forskningsmässig och teoretisk bakgrund till vår studie under rubrikerna *bakgrundslitteratur*, *tidigare forskning* och *teori*.

2.1 Begreppsdefinitioner

Här förklaras begrepp som förekommer i texten, dessa är barns inflytande, integritet samt barns perspektiv och barnperspektiv. I texten åsyftar begreppet pedagoger all personal i förskolans arbetslag, det vill säga förskollärare, barnskötare och övrig personal i barngruppen.

2.1.1 Barns inflytande

Arnér (2006) skriver att inflytande och delaktighet ofta används som två synonyma begrepp inom förskolan, men att begreppen, i hennes mening, har skilda innebörder. Inflytande utifrån Arnérs tolkning handlar om barnens reella möjligheter att påverka sin egen vardag och pedagogernas förmåga att vara flexibla och planera utifrån barnens initiativ och idéer. Delaktighet däremot innebär att ge barnen förutsättningar att i grupp kunna ta del av och dela ett gemensamt fokus kring något som redan är förbestämt av en vuxen (Arnér, 2006).

2.1.2 Integritet

Gren (2007) beskriver integritet som "min värdighet och min närmaste sfär. Mina privata och hemliga rum, som jag själv vill råda över helt och fullt" (s. 117). Denna inneboende värdighet blir vi människor främst medvetna om när den inte respekteras. Integritet kan därav förstås som gränsen för vad en människa tål innan hen blir kränkt (Gren, 2007). Integritet kan delas in i personlig integritet och kroppslig integritet. Den kroppsliga integriteten innebär rätten att bestämma över sin egen kropp. Det krävs ett visat eller uttryckt samtycke innan någon har rätt att ta i en annan persons kropp (Statens medicinsk-etiska råd, 2023). Det handlar om individens fysiska gränser och kroppens okränkbarhet (Elevhälsportalen, 2023). I kommittédirektivet om den personliga integriteten (Dir. 2014:65) skriver Regeringen att det inte finns någon lagstadgad definition av personlig integritet men att det vanligtvis förklaras som individens värde och värdighet. Vidare skriver Regeringen att det även kan beskrivas som en rätt till *självbestämmande* och *valfrihet* eller rätt att lämnas ifred vid önskan om det.

2.1.3 Barns perspektiv och barnperspektiv

Att inta ett barnperspektiv innebär en handling där vuxna utgår från vad de anser är det bästa för barnet. När vuxna i stället tar hänsyn till barnens egna föreställningar och ser utifrån barnets synvinkel, intar den vuxna ett barns perspektiv (Arner & Tellgren, 2006).

2.2 Litteraturöversikt

I följande avsnitt redogörs inledningsvis barns rättigheter i förskolan gällande vila, inflytande och integritet utifrån barnkonventionen och förskolans läroplan. Därefter följer bakgrundslitteratur under rubrikerna barns integritet och vilan på förskolan.

2.2.1 Vad styrdokument och lagar säger om barns inflytande och integritet

FN:s konvention om barns rättigheter (UNICEF Sverige, 2018) har sedan första januari 2020 varit svensk lag. Barnkonventionen ska vara vägledande gällande alla beslut som rör barn och ungdomar. Barns rättigheter, likavärde och barns rätt att uttrycka sin mening är nära kopplat till integritet och inflytande. Barnkonventionens artikel 12 betonar barns rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnens åsikter ska beaktas utifrån deras ålder och mognad. Vidare framhålls barns rätt till lek, vila och fritid i artikel 31 (UNICEF Sverige, 2018). I och med att barnkonventionen är en svensk lag innebär det att förskolan behöver skapa utrymme för vila och återhämtning. Barns rätt till att vila utifrån sitt behov är en rättighet som alla i förskolan bör förhålla sig till (Davidsson, 2020).

I förskolans läroplan (Skolverket, 2018) betonas att "förskolan ska erbjuda barnen en god miljö och en väl avvägd dagsrytm med både vila och aktiviteter som är anpassade efter deras behov och vistelsetid" (s.7). Det är arbetslagets ansvar att ge barnen möjligheter att utveckla en förståelse över deras rätt till delaktighet och inflytande samt skapa utrymme för deras åsikter och uppfattningar med hjälp av olika uttrycksformer. Arbetslaget ska ta hänsyn till barnens olika förutsättningar och anpassa sig efter dessa. Alla som arbetar inom förskolan ska ta hänsyn och respektera barnens rätt till kroppslig och personlig integritet (Skolverket, 2018).

2.2.2 Integritet i förskolan

Enligt Skolverket (2022) är identitet och integritet nära sammankopplade, i takt med att barnet stärks i sin identitet utvecklas även barnets integritet och personliga gränser. Att känna trygghet i sin identitet omfattar således medvetenhet om sin personliga och kroppsliga integritet. Förskolan ska bidra till att barnen utvecklar medvetenhet om rätten till sin integritet. Arbetslaget har därav en viktig uppgift i att respektera, skydda och stödja barnens integritetsutveckling. Vidare lyfter Skolverket (2022) några tillvägagångssätt i arbetet med barns integritet, dessa är: *Lyssna på och lär känna barnet* –Bygg en tillitsfull relation genom att vara uppmärksam på barnets signaler, även när barnet ger uttryck för att vilja vara i fred, och ge barnet inflytande

och möjlighet att uttrycka sin åsikt. Enligt Skolverket är det viktigt att låta barnets egna behov och önskningsgrader vara det som styr graden av kroppskontakt. *Gör barnet delaktigt i omsorgssituationen* – Låt exempelvis barnet vara med och förbereda vilan, själv ta fram blöjan eller tvätta sig kring munnen. Kommunera med barnet i omsorgssituationer och förklara vad du gör och varför. Detta är särskilt viktigt vid situationer då barnet inte vill ha omsorgen hen är i behov av. *Hjälp barnet sätta gränser* – Var lyhörd för barnens signaler och hjälp barnet sätta ord på dessa. Uppmuntra barnen att visa varandra respekt och hänsyn genom att till exempel fråga innan de ger en kompis en kram. I förskolans uppdrag ingår även att stötta barnen i att respektera andra personers rättigheter, vilket innefattar förståelse för andra individers gränser. *Var en förebild* – Skapa en miljö som genomsyras av ett respektfullt bemötande mellan såväl vuxna som barn. Ge uttryck för var de egna gränserna går och erbjud alternativ så som exempelvis en kram om barnet vill dela ut en puss (Skolverket, 2022). Enligt barnkonventionen artikel 16 har barn rätt att få sin privata sfär, anseende och heder skyddad (UNICEF Sverige, 2018).

2.2.3 Vilan på förskolan

Davidsson (2020) beskriver att vilan är en rutin på förskolan som varierar efter barns behov och viljor, inom en ram av förskolans förutsättningar. Att tillgodose alla dessa olika behov kan medföra att vilan blir en utmaning för både barn och pedagoger, menar Davidsson. På de flesta förskolor förekommer den organiserade vilan i samband med avslutad lunch. Davidsson förklarar att vila efter maten kan innebära mer energi till att klara av eftermiddagen och resultera i gladare barn. Vidare menar Davidsson att det även finns praktiska skäl till att vilan infaller efter lunchen, eftersom det blir ett bra tillfälle för pedagogerna att ta sin rast. Hur länge barnen vilar kan variera beroende på ålder. De yngsta barnen i ålder 1–3 sover oftast på vilan och det kan röra sig om 1–3 timmar. För äldre barn 3–5 år kan vilan röra sig om cirka 30 minuters vaken-vila med bokläsning, film, massage, lugna aktiviteter eller avslappningsövningar (Davidsson, 2020). Barnen upplever vilan på olika sätt, därav är det viktigt att pedagoger lyssnar in, ställer frågor och skapar utrymme för inflytande. Vilan kräver även en flexibilitet hos pedagogerna för att tillgodose barnens olika behov och skapa en stund som upplevs lugn och trygg (Davidsson, 2020).

2.3 Tidigare forskning

I den här delen redogör vi för litteratursökningen, därefter presenteras forskning vi anser är relevant utifrån våra forskningsfrågor, vilket innebär att fokus ligger på den organiserade vilan på förskolan samt barns inflytande och integritet. Avsnittet delas in i följande rubriker: *Den organiserade vilans utformning och omsorgsperspektiv, barns möjlighet till inflytande under vilan och barns integritet.*

2.3.1 Litteratursökning

I sökandet efter relevant forskning har vi använt databaserna Primo, ERIC och Google Scholar för att hitta internationell forskning och Swepub för att få ett större utbud av nationell forskning. Efter testsökning upplevde vi utbudet av relevant forskning begränsat, därför valde vi att söka relativt brett. Sökord vi använt på svenska är: inflytande, vila, återhämtning, förskola, integritet. Sökord vi använt på engelska är: participation, preschool, early childhood, sleep-time, naptime, napping, relaxation, influence och empowerment. Empowerment handlar bland annat om självbestämmande och möjlighet att påverka sin situation. Vi såg att begreppet användes i vetenskapliga artiklar om delaktighet och inflytande, därav inkluderades det i sökningen. Sökorden valdes utifrån att de är relaterade till de bärande orden i våra forskningsfrågor. De kombinerades på olika sätt med OR och AND samt trunkeringar för att få fler träffar på ordens olika böjningar, till exempel förskol*. Vi sökte även forskning manuellt genom att se över referenser i vetenskapliga artiklar, examensarbeten och forskningsöversikter relaterade till vårt ämne. Avgränsningar vi gjort är att rikta våra sökningar mot förskolan samt enbart söka peer review-forskning och referee-granskade artiklar, doktorsavhandlingar och licentiatavhandlingar. Vi avgränsade sökningarna till åren 2000–2023 för att forskningen skulle vara så aktuell som möjligt samt till vetenskaplig litteratur på svenska eller engelska, då det är språken vi behärskar. Vi hade först en avgränsning för äldre forskning än 2010 men då vi hade svårt att hitta relevant forskning utökades tidsspannet.

2.3.2 Den organiserade vilans utformning och omsorgsperspektiv

Det finns relativt lite forskning om vilan på förskolan (Grunditz, 2013), trots att det såväl nationellt som internationellt är en etablerad daglig rutin i de yngre barnens utbildning (Grunditz, 2013, Northand m.fl., 2015). Forskning visar att vilans utformning inte förändrats nämnvärt de senaste 100 åren, då så väl som nu skapas ofta rum för vila genom mobila sängplatser i form av kuddar, filtar och ibland madrasser (Grunditz, 2018). En observationsstudie (Grunditz, 2013) visar att vilan är en väldigt rutiniserad, komplex och kollektiv aktivitet med tydligt förutbestämd struktur. Resultatet i studien pekar mot att barnens utrymme att påverka eller inte delta under vilan är mycket litet. Även Halldéns och Simonssons (2000) observationsstudie visar att barnen har liten möjlighet att påverka vilans struktur och längd. Resultatet visar att vilan har en tidsram till följd av att det inte finns lika många pedagoger tillgängliga under denna stund, på grund av arbetspass och raster. Pedagogerna har därav inte tid att fortsätta vilan utanför tidsramen, även om barnen har önsknings om detta (Halldén & Simonsson, 2000). Under vilan är det vanligt att pedagogerna placerar sig strategiskt bredvid vissa barn och tar det lång tid för ett barn att somna kan de även lägga sig bredvid och hålla om barnet (Grunditz, 2018). Filtar och omstopning används på så sätt att funktionen blir att skapa ordning. När

barnen stoppas om med filt finns ett underliggande budskap om att barnen förväntas ligga stilla och att det är dags att sova (Grunditz, 2013).

I en intervjustudie av Josefsson (2018) framgår det att pedagogerna vill hjälpa barnen att skruva ner tempot i deras vardag, då de känner oro gällande barnens stressade tillvaro på förskolan. Genom att skruva ner tempot och skapa utrymme för lugn och ro vill pedagogerna motverka uppkomsten av stress hos barnen. Resultatet visar att rutiner är ett sätt för pedagogerna att skapa lugn och ro för barnen. Det återkommande och bekanta bidrar även till trygghetsskapande. Vidare visar studiens resultat att trygghet är fundamentalt i omsorgssituationer och för att skapa det krävs att pedagogerna tonar in på barnens behov. Josefsson framhäver vikten av att pedagogen, i omsorgssituationerna, inte tar makten från barnet utan är lyhörd för hur barnet vill ha det. På så sätt förmedlas respekt och ett erkännande av barnet som individ. Studien visar även att pedagogerna lägger mycket tid på relationsskapande, då de ser det som sitt ansvar att se till att varje enskilt barn blir uppmärksammat. Pedagogerna i studien talar även om vikten av att visa tillit till barnens egen förmåga och lära barnen att ta ansvar. När barnen visas tillit skapas även utrymme för att ge barnen inflytande och frihet, vilket kan ses som ett uttryck för att värna om barnens integritet (Josefsson, 2018). Att försvara och ta till vara barns integritet på förskolan kan handla om att vara lyhörd för de gränser barnen uttrycker. Detta för att förhindra att omsorgssituationer leder till ett övertramp mot barnet. Resultatet synliggör även dilemmat med att arbeta för varje barns bästa och samtidigt för gruppens bästa. Att alltid ta det enskilda barnets perspektiv kan framstå som oetiskt när flera barn är i behov av stöd och hjälp (Josefsson, 2018).

I en annan intervjustudie (Johansson, 2003) undersöks pedagogers syn på barn, mot bakgrund av närhet och distans till barns egna perspektiv. Där framgår att pedagoger kan låta barns perspektiv komma till uttryck genom att kompromissa. Pedagogerna lyssnar in det barnen ger uttryck för, samtalar och försöker komma överens med barnen. Resultatet visar att pedagogernas mål är att utgå från det bästa för barnet, utifrån det barnet uttrycker, men att det många gånger krockar med det egna synsättet kring vad som är barnets bästa. Pedagogerna kan se bortom barnens vilja i situationer där de anser att barnen behöver lära sig vissa saker, exempelvis tåla motgångar och följa regler, i tron om att det är för barnets bästa (Johansson, 2003). Enligt några av pedagogerna är det bra om barnen får lite motstånd och att deras perspektiv inte alltid prioriteras. Att barnen inte alltid förstår sitt eget bästa är ett dilemma som pedagogerna behöver förhålla sig till, de vuxnas barnperspektiv ställs emot barnens perspektiv (Johansson, 2003).

2.3.3 Barns möjlighet till inflytande under vilan

Grunditz (2013) visar att trots att vilans struktur är bestämd av de vuxna så tyder barnens interaktion på att de är delaktiga i att skapa och upprätthålla den sociala ordningen, exempelvis genom att söka pedagogens bekräftelse på att de lagt sig på

rätt plats. I resultatet synliggörs även att miljön används för att etablera denna ordning, då pedagogerna i förväg placerar ut madrasser med barnens personliga föremål på i form av filtar, kuddar, nappar och gosedjur, vilket bidrar till att tydliggöra vad som förväntas av barnet. Även Ungerbergs (2019) doktorsavhandling om de yngsta barnens inflytande visar ett liknande resultat, där barnen vid rutinsituationer som samling eller vila återskapar och upprätthåller tidigare rutiner. Det gör barnen genom att förhålla sig till omgivningen på ett mer passivt och mindre utforskande sätt. Att barnen blir mer passiva i sina affekter – känslouttryck, behöver inte innebära något negativt, utan det kan finnas en trygghet i rutinssituationernas förutsägbarhet. Vidare visar Ungerberg att i relation till omgivningen väcks aktiva affekter hos barnen, det vill säga känsloreaktioner som utlöser en drivkraft att agera, vilket i sin tur medför ett kreativt utforskande. När pedagogerna påverkas av barnens affekt och lockas till att dela det barnen i stunden utforskar möjliggörs det Ungerberg väljer att benämna *barninflytande*. Barninflytande skiljer sig från begreppet barns inflytande, då barns inflytande är förbehållet barnet medan barninflytande innebär hur barns aktiva affekter kan initiera till att pedagoger och barn relaterar till miljön på nya, kreativa sätt utifrån ett delat här och nu perspektiv. När pedagogerna i stället begränsar barnens utforskande i syfte att fostra och socialisera barnen utifrån förskolans regler och normer, eller utifrån egna standardiserade synsätt kan det medföra att barnets utforskande, av det som i stunden står i fokus, upphör. Det innebär att både barn och pedagoger kan gå miste om nya sätt att förstå sin omvärld (Ungerberg, 2019).

Almqvist och Almqvist (2015) visar en annan synvinkel på barns medverkan i att upprätthålla den sociala ordningen och rutiner på förskolan, då deras resultat visar att barn ofta tar vuxnas perspektiv för att styra sina handlingar åt det håll de uppfattar att vuxna önskar/vill. Studien är baserad på semistrukturerade enskilda barnintervjuer med bildstöd och barngruppsintervjuer med handdockor som redskap. I intervjuerna uttryckte barnen att de upplevde relationen mellan sig och vuxna som strikt hierarkisk, men detta tycktes inte vara något barnen bekymrade sig över. Till viss del gav barnen uttryck för att de önskade större inflytande och delaktighet över beslut, men i stort verkade de varken ifrågasätta eller vara missnöjda över att vardagen till stor del styrs av struktur och förhållningsregler vuxna bestämt. Resultatet synliggör att i de fall barnen upplever att pedagogerna agerar och sätter regler för barnens bästa kan det ge känsla av trygghet och tröst, men om uppfattningen däremot är att de förlorar kontroll och självbestämmande kan det bli problematiskt i förhållande till barnens tro på sin egen förmåga och möjlighet att påverka sin situation (Almqvist & Almqvist, 2015).

Arnér (2006) lyfter i sin licentiatavhandling att pedagogerna ibland kan se barns initiativ och inflytande som ett hinder för det egna ansvaret över barn och planering av verksamheten, främst om pedagogerna anser att barnens initiativ bottnar i att de vill bestämma. Detta synliggör ett maktperspektiv mellan pedagoger och barn som kan stå i vägen för barns möjlighet till inflytande. Ett annat hinder för barns

inflytande som uppmärksammas i studien är pedagogernas rädsla för kollegornas reaktioner om de till förmån för barns inflytande frångår förskolans regler och normer. Resultatet visar att när barnen tar initiativ som riskerar att störa den rådande ordningen så bemöts det ofta med tillsägelser och avvärjningar från pedagogerna. Detta på grund av pedagogernas oro för att det ska leda till stress och kaos om dessa initiativ släpps fram (Arnér, 2006).

Westlunds (2011) observation och intervjustudie visar att barnen under den organiserade vaken-vilan kan ges olika grad av inflytande. Det som till största del avgör vilken möjlighet till inflytande barnen får är vilken pedagog som ansvarar för vilan, dennes förhållningssätt och förskolans normer och regler. Pedagogerna uppger i intervjun att vilan är en planerad aktivitet där barnen har inflytande. Men i resultatet av observationerna framkommer att det varierar hur detta inflytande kan se ut. Westlund visar att en del pedagoger gav barnen möjlighet att påverka vilans innehåll genom att de fick välja på olika stillsamma aktiviteter, medan andra pedagoger var mer styrande av vilans utformning, till exempel genom en obligatorisk ”sagostund”. Westlund problematiserar även en rättviseaspekt av inflytande, då det kan vara nödvändigt, utifrån barnens förutsättningar och behov, att pedagogerna i vissa situationer ger några barn större inflytande och andra mindre. Pedagogerna kan ibland styra och begränsa barns inflytande i syfte att behandla barnen likvärdigt (Westlund, 2011).

Northard m.fl. (2015) har genom observationer och barnintervjuer på förskolor i Australien studerat barns perspektiv på vilan. Tre kategorier framkom i resultatet, den första var att barnen inte ansåg sig ha någon möjlighet till inflytande över vilan. Barnen uttryckte att förskollärarna bestämmer över hela vilan – när den börjar, när den slutar, vilken kroppsposition barnen ska ha (om det till exempel är obligatoriskt att ligga ner) och om barnen ska sova eller vara vakna. I den andra kategorin upplevde barnen att de hade begränsad valmöjlighet under vilan, skriver Northard m.fl. Barnen kunde exempelvis delta i någon lugn aktivitet i stället för att sova, men dessa aktiviteter bestämdes, leddes och övervakades av förskollärare. Den tredje kategorin kännetecknades av att barnen upplevde sig ha möjlighet att påverka vilan. Barnen uttryckte att aktiviteter under vilan kunde styras av både barn och vuxna och att de själva kunde bestämma om de ville sova eller inte. Barnen kopplade ihop valmöjlighet vid vilan med ålder och menade att det var något som ökat i takt med att de blivit äldre (Northard m.fl., 2015).

2.3.4 Barns integritet i förskolan

Den forskning som finns kring barns integritet på förskolan, rör främst dokumentation och barns rätt att själva välja om de vill bli dokumenterade eller inte (Lindgren & Sparrman, 2003; Mårell-Olsson, 2012). Betydligt mindre forskning har visat sig finnas om barns integritet i andra sammanhang på förskolan. Viss forskning finns dock rörande barns kroppsliga integritet. Hedling, Åberg och Johansson har

tillsammans genomfört flera enkät och intervjustudier som en del i ett projekt om hur den svenska förskolan och förskolläraryrket hanterar beröring mellan pedagoger och barn. Informanterna består av förskollärare och förskollärestudenter och resultatet visar på en uppfattning om att såväl för lite som för mycket beröring kan anses vara oprofessionellt (Åberg m.fl., 2020; Hedling m.fl., 2019). Exempel informanterna gav på för mycket beröring var om personal kramade eller pussade barnen, medan för lite beröring kunde anses vara om ett ledset barn inte tilläts sitta i knä eller bli tröstad (Åberg m.fl., 2020; Hedling m.fl., 2019). Enligt Åberg m.fl. (2020) och Hedling m.fl. (2019) är den rådande uppfattningen hos förskollärare och förskollärestudenter att vuxna ska ta hänsyn till barns integritet i alla situationer som omfattas av beröring. Beröringen bör ske på barnens villkor, inte på de vuxnas (Åberg m.fl., 2020; Hedling m.fl., 2021). Frågan om beröring mellan barn och personal på förskolan tycks vara komplex. Å ena sidan anses för mycket beröring inte gynna utan snarare begränsa barnen från att skapa relationer med sina kamrater, till exempel då personal ofta bär eller har barn i knäet (Hedling m.fl., 2019). Å andra sidan betonas att beröring är en viktig del i att ge barn förutsättningar för att utvecklas och lära i förskolemiljön (Hedling m.fl., 2021). Enligt Hedling m.fl. (2021) nämnde informanterna blöjbyte och på och avklädning som exempel på beröringssituationer som kan möjliggöra lärande och utmana barnen i att utveckla självständighet. Beröring anses även kunna användas av vuxna i förskolan för att hjälpa och stötta barnen att sätta gränser och identifiera sin egen integritet samt för att förstå innebörden av ”Stopp min kropp” (Hedling m.fl., 2021). *Stopp min kropp* är en handbok från Rädsla barnen med konkreta tips på hur förskolan kan arbeta med barns rätt till personlig och kroppslig integritet (Rädsla barnen, 2019).

Johansson (2005) har genomfört en metaanalys av flera egna observationsstudier i syfte att ta reda på hur barns integritet respekteras och skyddas samt hur barn vägleds av vuxna för att lära sig att respektera varandra. Enligt Johansson analyseras flera fall i observationerna där vuxna varken ser eller inser att de kränker barns integritet. I resultatet framkommer även att förskollärare kan agera kränkande gentemot ett barns integritet, i syfte att värna om ett annat barns integritet. Det visar på ett moraliskt dilemma förskollärare behöver hantera – att prioritera gruppens eller individens integritet, i de fall dessa krockar med varandra. Analysen synliggör även ett maktperspektiv där förskollärare anser sig vara berättigade att gå över gränsen för barns personliga integritet, exempelvis vid tillfällen då barn bryter mot förskolans regler och normer. Enligt Johansson hade barnen i observationerna svårt att markera sina gränser gentemot vuxna, vilket kan bero på att de redan som små förstår att vuxna har makten. Barnen tycktes ha lättare att markera sina gränser i förhållande till andra barn. Johansson frågar sig om det är för att barn har svårt att visa sina gränser som vi vuxna tenderar att ignorera deras integritet och anse oss ha tolkningsrätt på när barns integritet ska respekteras. För att undvika kränkningar av barns integritet bör förskollärare lyssna på barnen, försöka förstå deras avsikter, bekräfta deras känslor och anpassa sitt agerande utifrån det (Johansson, 2005).

Sammanfattningsvis visar forskning att intentionen med den organiserade vilan är att erbjuda barnen en längre stunds återhämtning under dagen (Halldén & Simonsson, 2000; Josefsson, 2018). Barnens möjligheter att påverka hur vilan organiseras är dock små (Grunditz, 2013; Northard m.fl., 2015). Även om barnen under vilan kan uppfattas vara delaktiga i att upprätthålla vilans struktur (Grunditz, 2013; Ungerberg, 2019), så kan maktperspektivet mellan vuxna och barn medföra att barnen ser bortom sin egen vilja, i strävan efter att vara vuxna till lags (Almqvist & Almqvist, 2015; Johansson, 2005). Pedagogerna själva kan vara av uppfattningen att barnen ges inflytande även fast vilan är vuxenstyrd, därav är den enskilde pedagogens förhållningsätt avgörande för vilken grad av inflytande barnen ges (Westlund, 2011). När barn bryter mot regler och normer kan förskollärare anse sig vara berättigade att passera barns integritetsgränser (Johansson, 2005) och hålla om de barn som har svårt att ligga stilla och somna (Grunditz, 2018). Enligt Hedling m.fl. (2019, 2021) är frågan om beröring och barns integritet komplex och det kan vara svårt för förskollärare att avgöra hur mycket eller hur lite beröring som anses vara lämpligt i förskolans utbildning. Utifrån våra svårigheter att hitta studier relaterat till våra forskningsfrågor kan slutsatsen dras att tidigare forskning kring såväl förskolans vila som barns integritet är begränsad. Vår litteratursökning visar att det helt saknas tidigare forskning kring barns integritet i samband med vilan, därav fyller vår studie en kunskapslucka. Förhoppningen är att studien kan bidra till ökad förståelse för hur barns inflytande och integritet kan värnas i samband med vilan, samt inspirera till ytterligare forskning. Då både integritet och omsorg skrivs fram i läroplanen (Skolverket, 2018) torde forskning inom vårt valda område vara efterfrågad.

2.4 Teori

Här presenteras de teoretiska utgångspunkter som legat till grund för analysen av denna studie. Vi har valt att utgå ifrån ett omsorgsetiskt perspektiv. Omsorgsetiken har likt förskolans läroplan en holistisk utgångspunkt, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet (Noddings, 2012; Skolverket, 2018). Studien undersöker vilket inflytande barnen ges gällande sin kroppsliga och personliga integritet, det vill säga barnens privata sfär. Därav bedömdes omsorgsetiken vara användbar vid analysen av materialet. Förskolan är en arena där det privata och offentliga möts och omsorgsetiken problematiserar just detta förhållande (Josefsson, 2018). Som analysverktyg av barnens inflytande kommer vi även använda Shiers (2001) modell för inflytande och delaktighet. Modellens konkreta steg bidrar med tydlighet för att kunna jämföra och synliggöra i vilken utsträckning barnen ges inflytande under vilan.

2.4.1 Omsorgsetik

Omsorgsetiken framhäver relationens och kontextens betydelse för moralutvecklingen (Noddings, 2007). Den bottenar sig i att det finns ett mänskligt behov av att känna sig omhändertagen, älskad, respekterad och uppmärksam.

Noddings (2007, 2012) lyfter omsorgsetikens och relationers betydelse för utbildning inom skolväsendet. Enligt Noddings (2012) handlar omsorgsetiken om att ta ansvar för att skapa och upprätthålla omsorgsfulla relationer. I alla dessa relationer agerar den ena parten omsorgsgivare och den andre omsorgstagare och i jämlika relationer finns en ömsesidighet där parterna växlar mellan att ta emot och att ge. Noddings förklarar att det är viktigt att vara medveten om att detta inte gäller i relationen mellan exempelvis en pedagog och ett barn, eftersom det inte är en jämlik relation så finns inte samma typ av ömsesidig omsorg. I pedagogens profession ingår ansvar för att se till att barnets behov tillgodoses. Utifrån omsorgsetikens perspektiv är således pedagogen omsorgsgivare och barnet omsorgstagare. Även om relationen mellan pedagogen och barnet inte är jämlik, så bidrar båda parter till att etablera och upprätthålla omsorg (Noddings, 2012).

Enligt Noddings (2012) är relationer grundläggande inom omsorgsetiken, vi kan inte ge omsorg om det inte finns någon som tar emot, önskar eller behöver omsorgen. Detta innebär att omsorg sker i växelverkan och att omsorgsförhållandet fullbordas av att omsorgstagaren, på något sätt, svarar på omsorgen. Vidare menar Noddings att dilemman kan uppstå i utbildningssammanhang där regler och policys, som på gruppnivå uppfattas rättvisa och omsorgsfulla, kan medföra att hänsyn och omsorg om den enskilda individen brister. Pedagoger har således ett ansvar i att lära känna barnens olika behov och kunna bemöta dem på individnivå. Ur ett omsorgsetiskt perspektiv är pedagogen genuint intresserad av och lyhörd för de behov barnet själv uttrycker och inte enbart de antagna behov barnet anses ha, till exempel utifrån läroplanens beskrivning av förskolans utbildning (Noddings, 2012). Skillnaden mellan det antagna och det uttryckta behovet är något som betonas i omsorgsetiken. En bra pedagog bör, enligt Noddings (2012), kunna hantera och svara upp mot såväl läroplanens mål som de behov det enskilda barnet uttrycker. När pedagogens förhållningssätt bidrar till att barnen känner trygghet i att uttrycka och få sina behov respekterade och tillgodosedda ökar också förutsättningarna för barnen att utvecklas och lära.

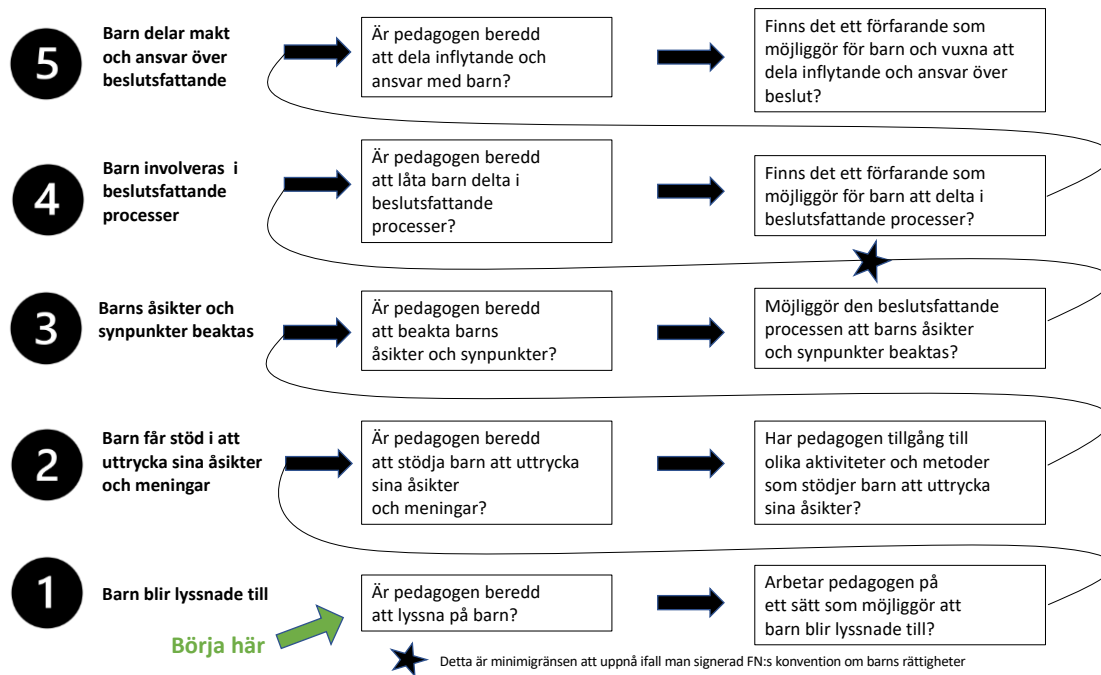
Lyssnadet är en central del i omsorgsetiken för att kunna förstå barnet och barnets behov, utifrån barnets perspektiv. Att vara inlyssnande, det vill säga lyssna med empatisk uppmärksamhet är själva kärnan i att ta hand om andra människor. När barnen upplever att det de uttrycker respekteras ökar deras lust till att kommunicera. Kommunikation och dialog är grundläggande i att bygga omsorgsfulla och tillitsfulla relationer. Omsorgsetiken erbjuder inga färdiga mallar att förhålla sig efter utan varje omsorgstagare är en unik individ med egna behov, omsorgsgivaren behöver därav anpassa och forma omsorgen utifrån det i varje enskilt möte (Noddings, 2012).

Enligt Noddings (2007) har moralisk utbildning, utifrån ett omsorgsperspektiv, fyra huvudsakliga komponenter: *Modellering, Dialog, Praktik, Bekräftelse*. Med *modellering* menas att pedagogen utgör en förebild som genom sitt eget agerande visar vad omsorg och att bry sig om varandra innebär. Det räcker inte enbart med att

säga det till barnen eller läsa böcker i ämnet för att barnen ska lära sig hur de ska bete sig mot varandra för att visa respekt och omsorg. Utöver att visa vad omsorg innebär behöver pedagogen även engagera barnen i *dialoger* om omsorg. Det är viktigt att pedagogen pratar med barnen om omsorgen, dels då barnen kan behöva hjälp att förstå varför omsorgen behöver manifesteras på olika sätt. Dels för att kritiskt granska praktiken och reflektera kring vilka effekter de egna handlingarna medför. *Praktiken* är väsentlig inom moralisk utbildning eftersom lärandet befästs genom att praktisera och öva. Barnen behöver få träna på att visa varandra omsorg och reflektera kring det. De behöver få delta i omsorgssituationer med vuxna förebilder som visar och diskuterar kring etiska dilemman som kan uppstå i samband med omsorgen. Till exempel att fråga först innan en tröstande kram delas ut, för att visa hänsyn till den andres integritet. Den sista komponenten *bekräftelse* handlar om att bekräfta och uppmuntra det bästa hos barnet för att på så sätt främja barnets möjlighet att bli sitt bästa jag. För att kunna göra det krävs att pedagogen känner barnet relativt väl och vet vad barnet själv önskar och vill, så att målet blir värdefullt för dem båda. Om barnet har ett oacceptabelt beteende behöver pedagogen försöka identifiera vad som motiverat barnet till en sådan handling och svara på barnets bakomliggande behov. Ofta kan det finnas motiv bakom barnets handling som kan bekräftas, exempelvis att barnet skulle försvara en kompis. Då kan pedagogen öppna dialogen med att till exempel säga ”jag vet att du försökte hjälpa din kompis, det var omtänksamt, men...”. Det blir då tydligt för barnet att handlingen i sig inte var accepterad men att pedagogen ser ett ”bättre jag” än denna handling. Bekräftelse lyfter oss människor till att bli vårt bästa jag (Noddings, 2007).

2.4.2 Shiers modell för inflytande och delaktighet

Shier (2001) inspirerades av barnkonventionens artikel 12, som fastslår barns rätt att uttrycka sina åsikter och bli lyssnade på (United Nations Convention on the Rights of the Child, 1989), för att skapa en modell som synliggör barns inflytande och delaktighet. Modellen består av fem olika nivåer och vid varje nivå finns det tre frågor. Nivå 1 står för den nivån där barnen får minst möjlighet till inflytande och delaktighet medan nivå 5 står för den nivån där barnen får som mest möjlighet till inflytande och delaktighet. Genom att svara på frågorna i modellen kan det användas som ett analysverktyg om var man befinner sig, vilka förändringar som bör ske eller om arbetet behöver förändras för att ytterligare kunna ta ett steg (Shier, 2001).

Figur 1. Vår modifierade version av Shiers (2001) modell för inflytande och delaktighet, där vi omarbetat frågeställningarna och tagit bort tredje steget som rör förskolans policy, för att anpassa modellen utifrån vad som är möjligt att observera (originalet återfinns i bilaga 1).

Enligt Shier (2001) handlar första nivån *Barn blir lyssnade till* om att de vuxna lyssnar in, uppmärksammar och visar omtanke när barnen själva tar initiativ till att uttrycka sig. Lyssnandet sker dock enbart när barnen själva tar initiativ att uttrycka sin åsikt. Det görs inga organiserade försök till att få barnen att säga sin åsikt. På den andra nivån *Barn får stöd i att uttrycka sina åsikter och synpunkter* krävs det att barnen stöttas av de vuxna för att uttrycka sina åsikter. Om barnen inte får den stöttning som krävs, finns det risk att barnen inte uttrycker sig, på grund av exempelvis bristande självförtroende, blyghet eller tidigare erfarenheter av att inte bli lyssnad på. Nivå två särskiljs från nivå ett eftersom det nu är den vuxna som tar initiativet att hjälpa barnet att uttrycka sig. Den tredje nivån *Barns åsikter och synpunkter beaktas* innebär att det barnen uttrycker tas under övervägande vid beslut. Shier menar dock att även om barnens åsikter beaktas i beslutsfattande så innebär det inte att barnens åsikter alltid är avgörande. Ibland kan andra faktorer som också behöver tas hänsyn till väga tyngre än barnets åsikt. När barnets önskemål inte uppfylls ska barnet få veta varför detta beslut togs och, om möjligt, erbjudas alternativa sätt att uppfylla önskemålet. Fjärde nivån *Barn involveras i beslutsfattande processer* innebär att barnen inte endast rådfrågas utan även görs aktivt delaktiga i beslutsfattandet. Att låta barnen vara delaktiga beslut stärker utbildningens kvalitet och lägger grunden till ett medborgarskap med demokratiskt delaktighet. Femte och sista nivån i Shiers modell är *Barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattande*. Skillnaden från fjärde nivån är att här får barnen ta del av arbetslagets makt vilket möjliggörs av engagerade vuxna som är beredda på att dela sin makt och ansvar gällande beslut. Det innebär inte att barnen ska pressas till att ha

makt om de inte vill utan arbetslaget anpassar efter barnens ålder och skapar tillfällen där ansvar och makt delas i en stöttande miljö (Shier, 2001).

3 Metod

I det här kapitlet presenteras studiens *metodval, urval, genomförande, bearbetning av material och analysmetod* samt *tillförlitlighet* och slutligen de *forskningsetiska principer* studien tagit hänsyn till.

3.1 Metodval

Syftet med studien var att undersöka vilket inflytande barnen ges gällande sin kroppsliga och personliga integritet under den organiserade vilan på förskolan. Vi valde därav en kvalitativ forskningsansats, för att komma nära barnens perspektiv och i detalj kunna observera samspel och interaktion mellan barnen och förskolans personal under vilan (Denscombe, 2018). Då vår intention var att få en så verklighetsbaserad inblick som möjligt i hur vilan ser ut valde vi deltagande observation som datainsamlingsmetod, där vi var helt öppna med vår roll som forskare och forskningens syfte (Denscombe, 2018). På så sätt kunde vi studera verksamheten utan att aktivt delta i de handlingar som stod i fokus för forskningen. Det gav fördelen att deltagarna först kunde ge sitt samtycke. Denscombe (2018) förklarar att det finns olika typer av deltagande observation där den *fullständiga deltagaren* helt döljer sin roll som forskare och antar rollen av någon som platsar i den observerade miljön. Det leder till ett etiskt dilemma då lagar och koder kring forskningsetik betonar att den typen av observation bör undvikas i största möjliga utsträckning (Eldén, 2020). Genom att i stället vara *deltagande som observatör* kunde vi inhämta samtycke från alla deltagare innan observationerna, vilket är ett krav utifrån forskningsetiska principer (Denscombe, 2018; Vetenskapsrådet, 2002).

Vi diskuterade huruvida vi skulle kombinera den kvalitativa forskningen med kvantitativ i form av ett observationsschema men kom fram till att det, utifrån vårt syfte, inte var tillräckligt relevant att besvara mätbara frågor. Denscombe (2018) skriver att observationsschema främst lämpar sig för att undersöka beteendens eller händelsers frekvens eller varaktighet. För att dokumentera observationerna valde vi att löpande skriva fältanteckningar, för att undvika att vårt minne påverkade observationernas objektivitet (Denscombe, 2018). Evidensen i observationer bygger på att händelser bevittnas i direkta situationer, till skillnad från intervju eller enkät där datainsamlingen i stället grundas på informanternas uppfattning. Det finns risker för brister i validiteten vid den typen av metoder, då informanternas svar kan påverkas av hur de önskar att det borde vara och därav inte återspeglar sanningen (Denscombe, 2018). I studien ville vi, utifrån våra forskningsfrågor, undersöka det som sker och utspelar sig under vilan, vi valde därför bort metoder med informanter.

3.2 Urval

Vi gjorde ett explorativt urval, vilket är vanligt i kvalitativ forskning för att mer djupgående kunna studera relativt utforskade områden (Denscombe, 2018). Deltagarna valdes delvis ut genom ett subjektivt urval och delvis genom ett bekvämlighetsurval. Ett subjektivt urval innebär att forskaren har viss kännedom om det fenomen studien syftar till att undersöka (Denscombe, 2018). Vår roll som yrkesverksamma barnskötare och förskollärostudenterna har gett oss viss erfarenhet och kunskap kring förskolans organiserade vila, så som att barns ålder kan påverka utformningen. Vi valde därför förskoleavdelningar med organiserad vila, som gav jämn fördelning av barn i olika åldrar. För att även minska risken att resultatet påverkades av personliga värderingar valdes avdelningar vi inte hade någon tidigare relation till. Bekvämlighetsurval innebär att praktiska skäl har en avgörande påverkan (Denscombe, 2018), till exempel tog vi enbart kontakt med förskolor inom rimligt reseavstånd för att spara tid och pengar. Förskolorna i studien är belägna i två olika kommuner och deltagarna består av förskolebarn mellan 1–4 år och all personal som närvarande under vilan, oavsett utbildningsnivå.

3.3 Genomförande

Inledningsvis tog vi kontakt med rektorer för olika förskolenheter via mejl där vi förklarade studiens syfte, frågeställningar och genomförande, samt ställde förfrågan om någon avdelning inom enheten var intresserad av att delta. Vi bifogade även missiv till vårdnadshavarna (se bilaga 2) samt till arbetslaget (se bilaga 3). Ett flertal av de kontaktade tackade nej på grund av kort varsel eller hög sjukfrånvaro. Totalt kontaktades 12 förskolor och slutligen var det tre av dessa som tackade ja till att delta i studien. Två avdelningar i studien är således från en och samma förskola. När vi kom ut till förskolorna hade arbetslagen läst och skrivit under missiven samt satt upp missivet till vårdnadshavarna på anslagstavlor i hallen. Vissa hade även lagt ut informationen på sina digitala plattformar. Sammanlagt utfördes åtta observationer vilket innebar fyra observationer vardera. Vi observerade både sov-vila med barn i åldrarna 1–3 år och vaken-vila med barn i 3–4 års ålder. Vår tanke från början var att observera vilan även för de allra äldsta barnen på förskolan, men inom vår tidsram lyckades vi inte få tag i någon avdelning med 5–6 åringar som ville delta i studien. På grund av vilornas olika utformning varierade tidsåtgången för observationerna, mellan 30 minuter och 2,5 timmar. Under observationerna positionerade vi oss på något avsides platser, dels av respekt för barnens personliga sfär, eftersom vilan kan innebära en utsatt situation, dels för att vi inte ville störa eller riskera påverka vilans händelseförlopp. Denscombe (2018) skriver att en diskret placering som ändå ger en bra överblick över observationsplatsen är att föredra. Under observationerna förde vi fältanteckningar för att dokumentera det vi såg. Vid de tillfällen det skedde flera händelser samtidigt och vi inte hann med att anteckna, eller då vårt skrivande riskerade att bli ett störningsmoment, skrev vi ner händelserna så fort vilan var

lämnad. Det är angeläget att skriva anteckningar så snart som möjligt för att inte riskera att glömma viktiga detaljer från observationen (Denscombe, 2018).

3.4 Bearbetning av material och analysmetod

Descombe (2021) beskriver analysprocessens fem steg: 1. *i iordningsställande av data* 2. *inledande utforskning av data* 3. *analys av data* 4. *framställning och presentation av data* och slutligen 5. *validering av data*. I det första steget förbereds insamlad data för analys genom katalogisering, vilket innebär att rådatan delas in och ges unika serienummer eller koder för att enkelt kunna identifieras (Descombe, 2021). Fältanteckningarna från observationerna renskrevs och delades in i olika numrerade observationssekvenser. Därefter färgkodades sekvenserna utifrån kategorierna: *Barn ges inflytande*, *barn ges inte inflytande*, *barns integritet främjas* och *barns integritet förbises*. I det andra steget genomsöks det insamlade datamaterialet för att finna återkommande teman och mönster (Denscombe, 2021). Empiren skrevs då ut och varje observationssekvens klipptes isär och delades in utifrån färgkodningen för att lättare kunna se samband och upptäcka återkommande teman. I det tredje steget påbörjas analysen av datamaterialet då koderna jämförs och grupperas i kategorier eller teman (Descombe, 2021). När vi hittade mönster i observationssekvenserna markerades dessa för att kunna kartlägga i vilken utsträckning företeelsen förekom och om det var tillräckligt tydligt för att kunna fastställas som kategori. Steg fyra innebär att fynden tolkas skriftligen (Descombe, 2021). I detta steg sammanställde vi de olika kategorierna som framkom i resultatet och skrev ner dessa i en resultatanalys. Det slutliga steget i analysprocessen är att jämföra med alternativa förklaringar (Descombe, 2021). Det slutliga resultatet analyserades utifrån de teorier studien grundar sig på, vilket är omsorgsetik med begreppen *modellering*, *dialog*, *praktik* och *bekräftelse* samt Shiers (2001) modell för inflytande och delaktighet.

3.5 Tillförlitlighet

Denscombe (2018) beskriver fyra delkriterier för en kvalitativ studies tillförlitlighet: *Trovärdighet*, *pålitlighet*, *överförbarhet* samt *bekräftelsebarhet*. *Trovärdighet* i en kvalitativ studie utgörs inte av någon absolut sanning utan av att forskaren genomfört studien enligt de hänvisningar som finns (Denscombe, 2018). Enligt Denscombe (2018) kan forskaren låta deltagarna i studien ta del av det insamlade datamaterialet för att kontrollera att det överensstämmer med deras uppfattning och på så sätt stärka träffsäkerheten. Detta har vi inte gjort på grund av tidsbrist hos både oss och deltagarna. Däremot samtalade vi med personalen efter observationerna för att säkerställa att scenariot under vilan var representativt och inte påverkats av vår närvaro, vilket de bekräftade. Enligt Denscombe (2021) handlar *pålitlighet* om i vilken grad forskaren varit involverad under observationen och om resultatet skulle bli detsamma med en annan forskare. Vidare menar Denscombe att ytterligare kontroll av pålitligheten är att möjliggöra för granskning av forskningsprocessen

genom en tydlig redogörelse av procedurer, metoder och analys som används. I metodkapitlet har vi utförligt redogjort för studiens alla moment. Vi valde att vara ”icke deltagande observatörer” för att inte bli personligt involverade under insamlingsprocessen. Vi har även varit två personer som genomfört forskningen vilket kan anses stärka pålitligheten. *Överförbarhet* handlar om hur representativ studien är då kvalitativa studier oftast baseras på relativt få fall (Descombe, 2021). För att stärka överförbarheten valde vi att genomföra observationer på fyra olika avdelningar i stället för en, med två observationer per avdelning. Med *bekräftelsebarhet* menas hur objektiv forskningen kan anses vara och om resultatet kan anses ha påverkats av forskaren. Under insamling och behandling av empirin har vi genomgående eftersträvat transparens och aktivt granskat oss själva i processen för att undvika att egna värderingar och åsikter påverkat resultatet.

3.6 Forskningsetiska överväganden

Studien följer *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, där de fyra huvudkraven tydliggör informanter/deltagares rättigheter och forskarens skyldigheter i forskningsstudier (Vetenskapsrådet, 2002, 2017). Enligt *informationskravet* ska berörda personer informeras om studien, vad deras deltagande innebär, att det är frivilligt att delta och att de när som helst under studiens gång har rätt att avbryta sin medverkan (Vetenskapsrådet, 2002, 2017). Inför studien delade vi därav ut ett missiv riktat till förskolan och personalen på de aktuella avdelningarna för vår studie, samt ett missiv riktat till barnens vårdnadshavare. I missivet berättar vi vilka vi är och förklarar datainsamlingens utformning, studiens syfte, omfattning och användningsområde. Vi förklarar även att vi i studien kommer följa forskningsetiska principer och beskriver vad dessa innebär. Vid varje observationstillfälle informerades barnen muntligen och anpassat utifrån deras nivå, det vill säga individuella förutsättningar och mognad, om studien och våra avsikter. *Samtyckeskravet* innebär att forskaren innan studiens början, utan påtryckning, hämtar in samtycke från deltagare och för personer under 15år bör även vårdnadshavare ge sitt samtycke (Vetenskapsrådet, 2002, 2017). Alla vuxna deltagares samtycke hämtades skriftligen genom missivet. Eftersom barnen är minderåriga lämnades även missiv med fråga om samtycke till vårdnadshavarna. Agnafors och Levinsson (2019) problematiserar etiken kring barnobservationer då forskaren behöver göra en avvägning när vårdnadshavarnas eller barnets samtycke ska väga tyngst. De menar att vikten av barnets samtycke bör öka med barnets ålder. För att få barnets samtycke tillfrågades de muntligen om de godkände att vi observerade och skrev om deras vila. Vi värnade om barnets integritet under hela studiens gång och var lyhörda för signaler från barnen som skulle kunna tyda på att de ej gav sitt samtycke till att observeras. Med *konfidentialitetskravet* menas att uppgifter hanteras på ett sätt som medför att obehöriga inte får tillgång till dem och att personer i studien inte kan identifieras, för att säkerställa informanters/deltagares konfidentialitet (Vetenskapsrådet, 2002, 2017). I våra anteckningar har vi därför inte använt namn eller annat som skulle kunna identifiera deltagare. Vi har heller inte

spridit information till utomstående om vilka förskolor och avdelningar som varit aktuella för vår studie. *Nyttjandekravet* innebär att det insamlade materialet enbart får användas i forskningsändamål (Vetenskapsrådet, 2002, 2017). Allt insamlat datamaterial har enbart använts för studiens syfte och raderats när den färdiga studien godkänts och publicerats på Diva.

Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning har ersatts med skriften *God forskningsed* vilket är ett mer svåröverskådligt samlingsdokument med etikfrågor för forskning inom alla discipliner, där störst fokus ligger på forskareetik (Vetenskapsrådet, 2002, 2017). Vi vill därmed förtydliga att vi även följer riktlinjer för forskareetik samt allmänna lagar. Med forskareetik menas till exempel att data samlas in och analyseras objektivt, opartiskt, rättvist och ärligt samt att andra forskares arbete, som används i studien, visas hänsyn och får erkännande (Denscombe, 2018). Vilan som forskningsområde kan medföra ett möjligt etiskt dilemma, då barnens möjlighet att lämna observationsplatsen försvåras av kontextuella skäl. Det kan vara svårt att avläsa om barnen signalerar eventuellt missnöje på grund av situationen kring vilan eller på grund av vår närvaro som observatörer. Därav har vi varit extra vaksamma på om något barn visat tecken på att inte längre ge sitt samtycke till att delta. Efter observationstillfällena har vi fört dialog med arbetslaget för att med hjälp av deras erfarenhet få förståelse för om barnens beteende under vilan påverkats av vår närvaro.

4 Resultatanalys

I det här kapitlet analyseras studiens resultat utifrån omsorgsetik (Noddings, 2007, 2012) och Shiers (2001) modell för inflytande och delaktighet. Inledningsvis beskrivs de olika avdelningarna och hur de organiserat vilan. Resultatet delas in i följande huvudrubriker: *Lyssnandets betydelse för barns inflytande och integritet*, *Förhållningssätt som främjar eller förbiser barns integritet* samt *Olika behov ställs emot varandra*. I texten anges barnens ålder inom parentes och både barns och pedagogers namn är fingerade, för att säkerställa deltagarnas konfidentialitet.

4.1 Hur avdelningarna organiserat vilan

För att ge kontextuell förståelse inleds resultatanalysen med en kort beskrivning av de avdelningar som ingår i studien och hur deras vila var organiserad. Alla avdelningar hade vilan direkt efter lunch.

Stjärnan är en 1–3 årsavdelning. Vilan är i ett mindre rum på avdelningen. Vid observationerna förbereddes vilan av en pedagog som placerade barnens sov-madrasser på golvet och mörklade rummet. Madrasserna var märkta med barnens namn och på varje madrass fanns en filt och en liten kudde, tillhörande förskolan. Pedagogerna tog in barnen en eller två i taget till vilan för att hjälpa dem till sin plats. Under vilan spelades lugn musik. Vid båda observationstillfällena deltog 14 barn

samt förskollärarna Maria, Najma och barnskötaren Shima. Längden på vilan varierade individuellt för barnen då den styrdes av barnens behov och önsknings.

Blåklockan är en åldershomogen 3-årsavdelning. Där arbetar förskollärarna Sabina och Jannika samt barnskötaren Frida. Vid båda observationstillfällena arbetade även husvikarien Inga. Barnen sover på mobila sängar som kan staplas bäddade på varandra när de inte används. På sängarna finns barnens personliga täcken/filtar, kuddar och eventuellt mjukdjur eller napp. Vid observationerna placerade en pedagog ut sängarna över hela avdelningen, som har en öppen planlösning. Rummet var nedsläckt och det spelades lugn musik från en högtalare. Första observationstillfället närvarade 15 barn och andra tillfället 17 barn. Under vilan turades pedagogerna om att gå på rast. Den gemensamma vilan pågick ca 1h för alla barn, för de barn som sov kunde vilan pågå längre. Hur länge styrdes av sovtider barnens vårdnadshavare lämnat till förskolan. Vissa barn fick sova tills de själva vaknade, medan andra väcktes efter 30–90 min.

Avdelningarna Lärken för barn 1–3 år och Eken för barn 3–4 år tillhör samma förskola.

Lärken har sovvila där barnen sover på madrass eller i egen vagn. Sovvilan förbereds genom att ett par pedagoger tillsammans med några barn placerar ut madrasser, tätt över golvet i ett större rum på avdelningen. Madrasserna bäddas med kuddar och filtar tillhörande förskolan samt med privata snuttefiltar, gosedjur eller nappar för de barn som har. Vid båda observationstillfällena deltog 17 barn och 5 pedagoger från avdelningen; förskollärarna Carolina och Mona samt barnskötarna Tina, Fatima och Lisa. Vartefter barnen somnade gick pedagogerna ut för att ta rast. Under vilan var rummet mörklagt och lugn musik spelades. Längden på vilan varierade individuellt mellan 30min upp till 2,5h beroende på hur länge barnen tilläts sova.

Avdelningen Eken har en vila för barnen som sover och en för barnen som är vakna. Vi har observerat vaken-vilan. Vaken-vilan är i ett litet rum på avdelningen och dörren hålls stängd tills pedagogen säger att vilan är slut. Vid observationerna förberedde barnskötaren som ansvarade för vilan genom att ställa fram pennor och papper på ett bord samt olika lådor på golvet innehållande till exempel spel, bokstavsmagneter och pussel. Barnen fick välja någon av dessa lugna aktiviteter under vilan. Vid observationstillfällena deltog 6 barn och barnskötaren Karin. Längden på vilan var ca 30minuter.

4.2 Lyssnandets betydelse för barns inflytande och integritet

Resultatet visar att den gemensamma nämnaren för de tillfällen barnen ges inflytande under vilan är att pedagogerna är lyhörda och responsiva på det barnen uttrycker. I majoriteten av dessa fall är det barnen som tar initiativ till kommunikation. Det framkommer även i resultatet att barnen tar mest initiativ till kommunikation med de i personalen som lyssnar till det barnen uttrycker och som ger barnen inflytande. Betydligt färre är de tillfällen då barnen tar initiativ till

kommunikation med de i arbetslaget som övervägande ger barnen tillsägelser och inte tillmötesgår barnens önskemål. Initiativen från barnen är ofta verbala men även barn utan verbalt språk tar initiativ genom kroppsspråk, tecken, miner och läten.

Frans (2) ligger på sin madrass bredvid barnskötaren Shima. Frans tittar på Shima och säger "Hämta boken". Shima vänder sig mot Frans: "Vad vill du hämta?". Frans upprepar "Boken". Shima nickar: "Okej vi hämtar boken". De går ut tillsammans.

Förskollärare Maria leder in Elijah (1) på vilan. Hon lägger honom på sin madrass. Elijah tittar på Maria och säger "Bil, bil". Maria: "vänta här Elijah jag ska hämta din bil". Hon går ut och kommer tillbaka med en liten leksaksbil som hon ger barnet.

Georg (1) sitter på sin sängplats, han pekar på bokhyllan. Jannika: "Vill du ha en bok? Georg nickar. Jannika: "Gå och hämta en bok då".

Aryam (1:2) ligger på madrassen och gnyr. Hon vänder sig från sida till sida på madrassen. Förskollärare Carolina hämtar Aryams vagn och lägger ner henne i vagnen. Aryam ligger stilla i vagnen och somnar efter en kort stund.

Vid dessa tillfällen uppmärksammar och tillmötesgår personalen det barnen uttrycker. I de första exemplen bekräftar pedagogen barnets önskemål och barnen ges ett direkt inflytande. I det sista exemplet tycks förskolläraren tolka barnets kroppsliga uttryck som ett missnöje över att ligga på madrassen och hon hämtar då barnets egen vagn, vilket kan ses som att barnet ges inflytande. Att barnet blir lugn och somnar i vagnen kan tydas som en bekräftelse på att förskollärarens tolkning stämde. Inom omsorgsetiken ska pedagogerna vara lyhörda för de behov barnen själva uttrycker och inte enbart de behov barnen antas ha utifrån pedagogens eller utbildningens synvinkel (Noddings, 2012). Noddings (2007) förklarar att när barn upplever att det de uttrycker respekteras så ökar deras vilja att kommunicera. Detta är tydligt i resultatet då barnen under observationerna främst kommunicerade med de pedagoger som var lyhörda för barnens åsikter och önskemål. Dessa situationer kan kopplas till komponenten *modellering*, då pedagogerna, genom att vara inlyssnande och tillmötesgå barnens uttryckta behov, synliggör vad det innebär att visa omsorg och bry sig om varandra (Noddings, 2007). Observationerna kan kopplas till Shiers (2001) nivå fyra; *barn involveras i beslutsfattande* vilken innebär att pedagogernas tillvägagångssätt möjliggör för barnen att involveras i beslut och arbetsmetoderna anpassas efter barnen. I situationerna lyssnar pedagogerna in, ger stöd för det barnen uttrycker och låter barnen vara delaktiga i beslut kring vilka saker som tillåts tas in till vilan eller platsen för vila.

4.1.1 Förhandlingar kring inflytande

I resultatet synliggörs flera situationer där barnen förhandlar med pedagogerna kring sitt inflytande. Det kan yttra sig genom att barnen pratar med varandra, får tillsägelse av pedagog och då börjar viska i stället, eller genom att ett barn går och hämtar en

bok efter att pedagogen sagt att de inte ska läsa på vilan. Huruvida barnens förhandlingar ökar deras utrymme till inflytande under vilan beror till största del på vilket förhållningssätt pedagogen som uppmärksammar detta har. Det framkommer även situationer där både barn och pedagoger är aktiva i förhandlingen kring inflytande. I flertalet av situationerna är pedagogerna inlyssnande på det barnen uttalar och visar. Samtidigt ger de uttryck för att försöka upprätthålla ordningen på vilan, genom att begränsa utrymmet för inflytande inom ramarna för vad som inte anses störa de andra barnens vila.

Joshua (3): "Jag måste kissa igen" förskollärare Maria: "Okej, du kan gå och kissa". Joshua går ut och kommer tillbaka efter en stund med lego i handen. Maria: "Du kan ha legot här om du låter bli att bygga med det". Joshua sätter sig bredvid sin madrass och lyfter upp fotändan på den. Maria: "Joshua lägg ner madrassen igen och lägg dig på den". Joshua: "Jag vill lägga tillbaka legot. Maria: Okej, gå ut och lägg tillbaka legot. Joshua: Nej jag vill inte. Maria: Joshua, jag vill att du är tyst nu, du behöver inte sova men de andra barnen på stjärnan behöver det. Maria lutar sig mot väggen och blundar. Joshua börjar bygga med legot. Maria frågar om Joshua vill sätta sig hos henne, han svarar nej och fortsätter att bygga. Maria reser sig och går mot Joshua: "Du kan ta med dig legot ut och bygga". Joshua: "Nej, jag vill vila" han pekar på en annan ledig madrass. Maria: "Okej, du kan ta med dig kudden och filten dit". Joshua flyttar sina saker och lägger sig ner en stund. Efter ett par minuter sätter han sig igen: "Jag vill inte sova". Maria: Okej, du kan gå ut. Joshua lämnar rummet.

Förskollärare Jannika tar fram barnens sängar och placerar dem över golvet. En säng ställer hon i ett hörn av rummet. Leon (3) som har den sängen går fram till Jannika med ett missnöjt ansiktsuttryck. Leon: "Jag vill inte ligga där, det är tråkigt". Jannika: "Var vill du ligga då"? Leon pekar på andra sidan av rummet: "Där". Jannika: "Nej, det går inte där, det blir så stökigt, du får välja en plats på den här sidan". Leon flyttar sin säng och ställer den bredvid en annan säng. Jannika: "Nej det där blir för nära". Jannika flyttar sängen lite så mellanrummet mellan sängarna drygas ut och frågar: "Blir det här bra"? Leon svarar genom att nicka.

I båda observationerna lyssnar förskollärarna in det barnen uttrycker och ger dem inflytande i situationerna. I första exemplet låter förskolläraren barnet vara delaktig i beslutsfattandet gällande vilka saker som tillåts på vilan, sin placering och när vilan ska avslutas. Detta kan kopplas samman med Shiers (2001) nivå fem; *barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattande*, som innebär att barnen i en stöttande miljö tillåts dela makten med pedagogerna gällande inflytande och ansvar över beslutsfattande. Situationen kan även anses visa på *modellering* och *dialog* utifrån Noddings (2007) då förskolläraren genom sitt agerande dels visar omsorg, dels för dialog om varför omsorgen, i form av vila, behövs när hon lyfter de andra barnens behov. I den andra situationen lyssnar förskolläraren in barnets önskan kring sin placering under vilan. Förskolläraren nekar barnets önskan men erbjuder en annan plats med motiveringen att vilan kan bli stökig. Situationen kan kopplas till Shiers (2001) nivå tre där *barns åsikter och synpunkter beaktas*. Detta innebär inte att barnens åsikter alltid är avgörande men när deras önskan inte uppfylls har barnet

rätt till att veta varför beslutet togs och erbjudas andra alternativ (Shier, 2001). I båda observationerna förhåller sig förskollärarna inlyssnande till barnens önskningar och behov. Enligt Noddings (2012) erbjuder inte omsorgsetiken färdiga mallar att förhålla sig till utan varje individ är unik med sina egna behov. Därav behöver omsorgsgivaren anpassa och forma omsorgen utifrån varje enskild individ.

4.2 Förhållningssätt som främjar eller förbiser barns integritet

Under observationerna synliggörs situationer som främjar barns kroppsliga och personliga integritet. Nedanstående situationer visar hur förskollärare Maria lyssnar in det barnen uttrycker och ger dem utrymme för inflytande. Situationerna visar hur barnens integritet respekteras genom att förskolläraren hela tiden frågar barnen innan agerande, bekräftar barnen samt lär barnen hur de kan visa omsorg gentemot varandra.

Amina (3) kommer in i vilorummet där hon möts upp av förskollärare Maria som säger: "Ska vi hämta din madrass"? Maria reser sig upp och går för att hämta en madrass, kudde och filt. Hon lägger ut dessa på platsen där hon tidigare satt. En annan pojke, Danilo (2) sätter sig upp och säger: "Hjälpa dig"? Maria: "Vad ska du hjälpa mig med"? Danilo tar tag i filten. Maria: "Vill du lägga filten på Amina"? Maria vänder sig mot Amina och frågar "Får han göra det"? Amina nickar. Danilo lägger filten på Amina och lägger sig sedan ner på sin madrass.

Maja (2:5) kommer tillbaka in till vilan efter ett toalettbesök och säger att hon har ont i näsan. Förskollärare Maria: "Har du ont i näsan? Vill du sitta i mitt knä"? Maja går och sätter sig i Marias knä. Efter en stund reser hos sig igen. Maria: "Ska du gå till Shimanu"? Maja nickar och går. Elliot (2) sätter sig upp och pekar på sin näsa. Maria: "Är det något med din näsa också"? Elliot: "Snorigt". Maria: "Gå och snyt dig du, det går bra".

I båda situationerna bemöter förskollärare Maria barnen med lyhördhet och respekt. Hon är en stöttande förebild genom att ställa frågor och bekräfta barnen. Den första situationen visar att barnen får träna på att visa omsorg gentemot varandra. Maria lär även barnen hur de kan visa respekt för varandras integritet i en omsorgssituation genom att först be om samtycke. Det kan jämföras med det Noddings (2007) beskriver om *modellering* – att den vuxne genom sitt agerande visar på gott exempel i omsorgssituationer och *praktik* – att barnen får möjlighet att öva och pröva. I den andra situationen ses Maria lyssna in och svara på barnens, verbalt och kroppsligt, uttryckta behov och önskningar. Omsorgsetiken betonar skillnaden mellan det antagna behovet och barnets perspektiv och uttryck av de egna behoven (Noddings, 2012). Enligt Noddings (2012) genomsyras ett omsorgsetiskt förhållningssätt av ett genuint intresse för det barnen uttrycker. I båda situationerna främjas barnens kroppsliga och personliga integritet genom att förskolläraren är lyhörd för det barnen uttrycker. Barnen tillåts ha inflytande och styra över sina handlingar vilken kan kopplas till Shiers (2001) nivå fyra som innebär att barnen involveras i beslutsfattande processer.

Vid observationerna förekom även situationer där pedagogerna förbisåg barns kroppsliga och personliga integritet. Det mest framträdande var att pedagogerna upprepat stoppade om barnen med filtar och täcken trots att barnen själva valt att ta av sig dessa. Vid flera tillfällen flyttades även barnens madrasser och sängplatser trots barnens protester. Pedagogerna sågs även prata med varandra om barnen, över deras huvuden.

Mohammed (1,5) ligger nerbäddad på sin madrass. Förskollärare Mona misstänker att Mohammed har bajsat. Mona tar upp Mohammed från madrassen samtidigt som hon säger: "Jag har inte kollat men det luktar väldigt illa här. Tina har du lust att byta blöja"? Barnskötare Tina tar Mohammed i armen och går ut för att byta blöja. Ingen kommunikation sker med barnet.

Barnskötare Karin sitter i soffan medan fem av barnen på vaken-vilan leker på golvet. Dörren öppnas och förskolläraren Jeanette släpper in Saga (3). Jeanette: Hon är kissad och klar.

Vincent (3), Adam (3) och Ellie (3) ligger på sina sängplatser, de sparkar med benen och skrattar. Förskollärare Sabina: "Nej vad är det här? Varför låter ni så"? Hon tar tag i Ellies säng och flyttar den bort från de andra barnen. Sabina håller upp sitt pekfinger i luften: "Nu ligger ni tysta". Adam viskar något till Vincent. Sabina vänder sig mot den andra förskolläraren på avdelningen: "Jag blir så trött på det här". Hon går fram till Adam och drar hans säng bort från Vincent och in mot ett hörn. Sabina: Nu ligger du stilla och tyst där". Adam lägger sig ner men så fort Sabina är utom synhåll sätter han sig upp. När Sabina går förbi på väg mot ett annat barn lägger han sig snabbt igen.

Vid dessa tillfällen samtalar pedagogerna med varandra över barnens huvuden. I det första och andra exemplet sker ingen kommunikation alls med barnet och vid det tredje sker kommunikationen genom tillsägelser, utan att barnen ges utrymme för att uttrycka sig. Noddings (2007) menar att *modellering*, *dialog*, *praktik* och *bekräftelse* är grundläggande komponenter i att bygga omsorgsfulla relationer. Ingen av dessa komponenter kan synliggöras i ovanstående situationer. Utifrån ett omsorgsetiskt perspektiv uteblir därav omsorgen helt i situationerna. Detta eftersom pedagogerna varken lyssnar in, för *dialog* med barnen – om varför det är bra för kroppen att vila, *modellerar* – genom att vara förebilder i omsorgssituationen, låter barnen *praktisera* omsorg gentemot varandra eller *bekräftar* barnen – genom att exempelvis uttrycka förståelse för att de gör sitt bästa (Noddings, 2012, 2007). Situationerna ligger även under den första nivån; *barn blir lyssnade till* i Shiers (2001) modell eftersom den kräver att pedagogerna tar sig tid till att lyssna, uppmärksamma och visa omtanke för det barnen uttrycker.

4.2.1 Kroppslig integritet och beröring

Studiens resultat visar att pedagogerna i de flesta fall inte frågar barnen innan beröring. Flera fall förekommer i resultatet då pedagogerna flyttar madrasserna

barnen ligger på eller stryker sina händer över barnens ansikte eller rygg utan att fråga om barnens samtycke. I några situationer visar dock barnen inga protester gentemot pedagogernas beröring.

Alicia (1) och Mustafa (2) har somnat på varsin madrass bredvid förskollärare Najma. Najma skjuter madrasserna bort från sig och drar i stället två andra madrasser till sig där Olle (1) och Nina (2) ligger som fortfarande är vakna. Samtidigt som Najma flyttar madrasserna säger hon: "Nu flyttar jag era madrasser". Hon lägger madrassen som Olle vilar på mellan sina ben och madrassen som Nina vilar på bredvid sig. Hon stryker Olle över pannan och Nina över ryggen. Ingen av barnen säger något, de ligger stilla och somnar efter en kort stund.

Barnskötare Frida sitter på en stol där tre barn har sina sängar. Leon (3) sätter sig upp på sin säng. Frida lämnar stolen och sätter sig på huk framför Leon och säger: "Lägg dig, du måste vila nu". Frida tar sin hand på Leons bröstorg och trycker lätt tills han lägger sig ner. Hon stoppar om honom med filten.

I ovanstående situationer tycks barnen ta emot omsorgen, eftersom de inte motsäger sig pedagogernas beröring. Pedagogernas handlingar i situationerna kan tolkas som en omsorg för att hjälpa barnen att komma till ro och vila. Enligt omsorgsetiken är det en förutsättning att omsorgstagaren tar emot och på något sätt svarar på omsorgen för att omsorgen ska fullbordas (Noddings, 2012). Ingen av omsorgsetikens fyra huvudkomponenter kan synliggöras i situationerna. Barnskötaren Frida uttrycker att Leon måste vila men förklarar inte varför, hon lyssnar heller inte in hans uttryckta behov då han sätter sig upp, därav uppnås inte *dialog* om omsorg, utifrån Nodding (2007). Utifrån Shier (2001) uppnår heller inte pedagogerna den första nivån i modellen för inflytande och delaktighet eftersom barnen inte ges möjlighet till att uttrycka sig innan pedagogernas handling. Shier (2001) menar att det kan finnas flera anledningar till att barn inte uttrycker sina åsikter, exempelvis blyghet, bristande tillit, dåligt självförtroende eller tidigare erfarenheter av att inte bli lyssnade på.

Resultatet visar på flera situationer då pedagogerna ignorerar när barnen verbalt eller med kroppsspråk visar att de sätter en gräns för sin personliga sfär eller inte ger samtycke till beröring.

Barnskötare Frida lägger sig på golvet mellan Jonny (3) och Noah (3). Hon lägger sin arm på Jonnys säng. Han flyttar sig bort från armen och trycker sig in mot väggen. Frida har kvar sin arm på sängen. Jonny ligger på magen och sparkar löst med benen mot madrassen. Frida lägger sin hand på Jonnys rygg och börjar stryka handen upp och ner. Jonny fortsätter sparka med fötterna. Frida tar då tag i hans ena fot och börjar massera och trycka på foten med sina händer.

Barnskötare Fatima kommer in på vilan med barnen Melina (3) och Vilgot (3). Hon tar dem till varsin madrass och sätter sig själv mellan dem. Melina säger: "Nej du får inte

vara här, gå” hon puttar samtidigt på Fatima med sina händer. Fatima svarar: “Jo jag ska sitta här”. Melina lägger sig på sidan med ryggen emot Fatima och säger inget mer.

Adam (3) och Christian (3) lägger sig på varsin madrass som ligger utlagd på golvet. Barnskötare Lisa stoppar om barnen med filter. Adam och Christian vrider och vänder på sig, båda sparkar av sig filtarna. Adam håller i en leksaksbil. Lisa ser det. Hon stoppar om barnen med filtarna igen och tar bilen från Adam utan att säga något. Adam reagerar inte märkbart på att Lisa tar bilen men sparkar av sig filten en gång till. Lisa lägger filten på Adam återigen, sätter sig bredvid honom och lägger sin hand på hans rygg: “Det är dags att sova en stund nu”. Adam sparkar inte av sig filten något mer och somnar efter ett tag.

Noddings (2012) menar att lyssna med empatisk uppmärksamhet är kärnan i att ge omsorg till andra människor. Barnen i ovanstående situationer uttrycker verbalt eller med kroppsspråk att de inte vill ta emot omsorgen pedagogerna försöker ge. Pedagogerna kan därav anses gå emot barnens uttryckta behov. Utifrån omsorgsetiken kan omsorg endast ges om det finns någon som svarar och tar emot omsorgen. Eftersom det innebär att omsorgen uteblir kan dessa situationer inte kopplas till någon av omsorgsetikens fyra komponenter (Noddings, 2012, 2007). På grund av ovanstående skäl uppnås heller inte första nivån i Shiers modell för inflytande. Detta eftersom första nivån innebär att vuxna lyssnar in, uppmärksammar och visar omtanke när barnen själva tar initiativ till att uttrycka sig (Shier, 2001).

Resultatet visar även på situationer där barnens protester mot pedagogernas beröring respekterades.

Fayola (2) ligger och vänder sig fram och tillbaka på madrassen. Barnskötare Shima säger: “Du ska sova nu, du är trött” samtidigt som hon stryker Fayola över ryggen. Fayola tar bort Shimas hand och säger: “Nej”. Shima tar bort handen: “Okej, då får du sova nu”. Shima sätter sina händer i kors över magen och vänder bort blicken.

Nadia (1) ligger på sin madrass. Hon frågar efter sin napp och pappa. Förskollärare Maria: “Du har ingen napp, nu ska vi vila sen kommer pappa”. Nadia börjar snyfta, Maria lyfter upp Nadia i knät som då hasar sig ner mellan Marias ben. Maria lägger sina händer runt Nadia, hon tar bort Marias händer. Maria lägger då händerna på sina knän i stället.

I situationerna uttrycker barnen både verbalt och med sitt kroppsspråk att de inte vill ha pedagogernas beröring. Pedagogerna visar att de lyssnar in och respekterar det barnen uttrycker genom att ta bort sina händer. Dessa observationer går att koppla till den första nivån i Shiers (2001) modell som innebär att initiativet att uttrycka sig ligger hos barnet och att de vuxna då lyssnar in. Däremot uppnås inte den andra nivån i modellen eftersom barnen inte ges stöd i att *uttrycka sina åsikter och synpunkter*. Utifrån ett omsorgsetiskt perspektiv ska pedagogen, likt i exemplen, vara intresserad och lyhörd för det barnen uttrycker i omsorgssituationerna (Noddings,

2012). Situationerna kan kopplas till *modellering*, då pedagogerna är lyhörda för det barnen uttrycker och visar respekt för barnens integritet kan de ses som förebilder för barnen i omsorgssituationen (Noddings, 2007).

4.3 Olika behov ställs emot varandra

Resultatet visar på flera situationer där olika behov ställs emot varandra under vilan. Det kan handla om det enskilda barnets, gruppens, verksamhetens eller pedagogernas olika behov.

När barnen ligger på sina sängplatser och det är lugnt i rummet uppmanar förskolläraren Sabina vikarien Inga att gå på rast. Inga reser sig från platsen bredvid Aron (3). Han har tidigare uttryckt att han inte vill vila och sätter sig upp när Inga går mot dörren: "Jag vill också". Inga: "Nej, du får stanna här", hon sätter pekfinger för munnen och hyschar. "Nu får du vara tyst, det är många som ska sova".

Barnen som inte somnat på vilan tillåts gå och leka. Barnskötaren Frida plockar undan de mobila sängarna som avdelningen använder under vilan. Hon staplar sängarna på varandra. Hermine (3): "What are you doing"? That's my bed. Frida: "Jag plockar undan, you're not sleeping now". Hermine går och sätter sig vid ett bord, hon lägger armarna i kors på bordsskivan och lutar ansiktet mot armarna. Hon snyftar: "Min, my bed". Hermine går fram till Frida, hon pekar mot sängarna som står staplade mot väggen: "My bed". Frida: "Ja men den ska vara där nu, du är färdig".

Theo (3) ligger på sängen och tittar på Youtube-klipp på förskolans Ipad. [Förskollärarna Sabina och Jannika har innan vilan haft en dialog om att Theo ska tillåtas ha Ipaden som stöd för att komma till ro]. På sängen bredvid Theo ligger Fares (3). Fares tittar på Ipaden sen reser han sig från sin säng och går och hämtar en bok. Förskollärare Jannika: "Nej Fares, vi ska inte läsa bok nu, gå och lägg dig igen."

I de två första situationerna kan det tolkas som att verksamhetens behov ställs emot barnens behov. Tolkningen görs eftersom vikarien Inga lämnar barnet hon suttit hos för att gå på rast och barnskötare Frida plockar undan sängarna för att frigöra golvyta för lek. I båda situationerna uttrycker barnen en önskan om att antingen få lämna eller fortsätta vilan, vilket de nekades. I den sista situationen har förskollärarna kommit överens om att Theo ska få ha en Ipad under vilan, vilket kan ses som ett indirekt inflytande. Men när Fares med kroppsspråk ger uttryck för att vilja läsa bok under vilan, tillåts han inte det. Det kan tolkas som att förskollärarna ansåg att Theo behövde denna anpassning för att klara av vilan, men att Fares inte ansågs ha samma behov. Omsorgen i denna situation kan därav anses bristande, utifrån ett omsorgsetiskt perspektiv, eftersom Fares önskan förbises. Enligt Noddings (2012) kan dilemman uppstå där regler och policy på gruppnivå kan medföra att omsorgen för den enskilda individen brister. I situationer likt exemplet med Fares är det viktigt att pedagoger för *dialog* om omsorg tillsammans med barnen, för att förklara varför omsorgen kan behöva manifesteras på olika sätt utifrån barnens individuella behov (Noddings, 2007).

Gemensamt för dessa tre observationer är att pedagogerna kan tolkas utgå ifrån förbestämda antaganden om barnens behov under vilan, i stället för att lyssna in barnens perspektiv. Utifrån ett omsorgsetiskt perspektiv behöver pedagogen vara lyhörd och intresserad av det barnet uttrycker och inte utgå ifrån barnets antagna behov (Noddings, 2012). I situationerna kan det tolkas som att pedagogerna inte uppnår första nivån i Shiers (2001) modell, undantaget i situationen med Theo, eftersom pedagogerna inte lyssnar in det som de andra barnen uttrycker under vilan.

5 Diskussion

Det här kapitlet inleds med en *resultatdiskussion*, där studiens resultatanalys diskuteras i relation till tidigare forskning och relevant litteratur. Under rubriken *metoddiskussion* kommer studiens valda metod att diskuteras och motiveras. Därefter presenteras *slutsats* och *studiens pedagogiska relevans*. Avsnittet avslutas med *förslag till fortsatt forskning*.

5.1 Resultatdiskussion

5.1.1 Hur barns inflytande framträder i samband med vilan

Studiens resultat visar på flera sätt barns inflytande framträder i samband med vilan. Dels i situationer då vilan förbereds av pedagogerna och barnen ges inflytande över vilken plats de vill vila på. Dels under vilan då barnen önskar få hämta olika föremål till sin viloplats. Dels i några situationer då barnen ges inflytande över längden på vilan och själva kan välja när de vill avsluta den, även om det i resultatet är mer förekommande att barnen inte har möjlighet att påverka vilans längd. Detta kan jämföras med tidigare forskning som visar att barnen har få möjligheter att påverka vilans struktur och längd (Halldén & Simonsson, 2000; Grunditz, 2013). Till skillnad från tidigare forskningsresultat (Northard m.fl., 2015) som visar att barns ålder påverkar vilket inflytande barnen ges i samband med vilan kan inget sånt mönster synliggöras i vår studie. Det som i resultatet kan tolkas vara avgörande för barnens möjlighet till inflytande är i stället de enskilda pedagogernas förhållningssätt. När pedagogerna är tillåtande och öppna för att ge barnen medbestämmande kring viloplats, vilka föremål som godkänns under vilan eller längden på vilan, så förmedlas även en tro på barnets förmåga. Tillit till barnets förmåga är en viktig del i att skapa utrymme för inflytande och värna om barns integritet (Josefsson, 2018; Skolverket, 2022).

Gemensamt för de situationer då barnens inflytande framträder är att pedagogerna är inlyssnande och responsiva på det barnen uttrycker. Att barnen får inflytande över vilans förhållningsregler och utformning kan bidra till en trygghetskänsla, vilket kan anses vara en förutsättning för att kunna komma till ro och vila. Enligt Josefsson (2018) är trygghet grunden i omsorgssituationer och då krävs att pedagogerna inte

tar makten från barnen, utan anpassar sig efter barnens behov och är lyhörda för hur barnen vill ha det. Att barnen upplever att de har kontroll och möjlighet till självbestämmande i omsorgssituationer som vilan är en viktig faktor. Detta eftersom motsatsen kan leda till en känsla av maktlöshet och medföra minskad tro på den egna förmågan och en känsla av att inte kunna påverka sin situation (Almqvist & Almqvist, 2015). Under observationerna sågs en tydlig koppling mellan graden av inflytande pedagogerna gav barnen och hur ofta barnen tog initiativ till kommunikation och förde dialog med pedagogerna. Barnen syntes uttrycka fler önskemål och vara mer öppna och tydliga med hur de ville ha det med de pedagoger som gav barnen inflytande. Detta kan liknas vid resultatet i Ungerbergs (2019) studie där barnen blev mer aktiva och initiativtagande då de gavs inflytande, medan pedagoger som var styrande och begränsade barnens inflytande medförde att barnen blev mer passiva. Likt Ungerbergs resultat blev även barnen i den här studien passiva då pedagogerna begränsade deras utrymme till inflytande. Barnen sågs sällan ta initiativ till kommunikation med de pedagoger som vid observationstillfällena gav barnen upprepade tillsägelser eller nekade önskemål från barnen.

En strategi som framträder i resultatet är att barnen förhandlar med pedagogerna om sitt utrymme för inflytande. I förhandlingarna förekommer flera exempel där pedagoger lyssnar in barnens perspektiv och tillsammans med barnen kompromissar fram en lösning, exempelvis om var barnets säng/madrass ska ligga eller om leksaker ska tillåtas under vilan och i så fall under vilka premisser. Även tidigare forskning påvisar att pedagoger kan låta barns perspektiv komma till uttryck genom att samtala och försöka komma överens med barnen (Johansson, 2003). Det som kan tolkas vara avgörande för att dessa förhandlingar ska bidra till ökat inflytande är, i likhet med Westlund (2011), pedagogernas förhållningssätt. Under förhandlingarna om inflytande tycks pedagogernas handlingar och motiveringar för att begränsa barnens inflytande visa på ett försök att vilja upprätthålla vilans regler och ordning. En möjlig anledning till att pedagogerna delvis ser bortom barnens vilja kan vara att de anser att barnen behöver lära sig tåla motgångar och följa vilans normer och regler (Johansson, 2003). Forskning visar att initiativ från barnen som riskerar att störa den etablerade ordningen ofta bemöts med tillrättavisningar och avvisningar från pedagogerna, antingen på grund av oro för att dessa initiativ ska leda till oreda och stress eller rädsla för att deras kollegor ska reagera negativt om barnens initiativ släpps fram (Arnér, 2006). En annan möjlig anledning till att pedagogerna begränsar de enskilda barnens inflytande kan vara i syfte att hjälpa barngruppen som helhet att komma till ro. Den tolkningen blir relevant eftersom pedagogerna i dessa förhandlingssituationer ger uttryck för ett berättigande av att begränsa barnens inflytande om deras önskemål anses kunna störa övriga barngruppen.

I studiens resultat synliggörs svårigheter som kan uppstå då olika behov ställs emot varandra. Att arbeta för såväl det enskilda barnets bästa som gruppens bästa är ett dilemma personalen på förskolan behöver hantera (Josefsson, 2018). Forskning visar att i vissa situationer kan det ur en etisk aspekt å ena sidan vara berättigat att inte

enbart ta hänsyn till det enskilda barnets perspektiv, exempelvis då det kan innebära att andra barn i gruppen inte får sina behov uppfyllda (Josefsson, 2018). Å andra sidan kan en rättvisaspekt av barns inflytande problematiseras eftersom de enskilda barnens behov och förutsättningar kan kräva att pedagogerna ger några barn större inflytande och andra mindre i vissa situationer (Westlund, 2011). Ett sådant exempel lyfter resultatet i situationen där en pojke tillåts ha en Ipad under vilan medan en annan pojke inte tillåts hämta en bok. En möjlig anledning kan vara att pedagogerna bedömer denna anpassning vara nödvändig för det ena barnet, på grund av dennes behov och förutsättningar, men att behovet av liknande anpassning inte är nödvändig för det andra barnet. Att pedagogerna styr och begränsar barnens inflytande kan ibland vara i avsikt att behandla barnen likvärdigt (Westlund, 2011). Resultatet lyfter även situationer då barnens behov kan anses ställas emot verksamhetens och pedagogernas behov, exempelvis rörande vilans längd. Under observationerna framkom såväl situationer då barnen önskade avsluta vilan tidigare än pedagogerna planerat som situationer då barnen visade verbalt eller med kroppsspråk att de önskat förlänga vilan. Sett utifrån barns perspektiv kan det jämföras med Northard m.fl. (2015) där barnen, i första kategorin, uttryckte att de vuxna bestämde över vilan och vilans struktur – när den börjar och när den slutar.

5.1.2 Agerande som framträder där arbetslaget främjar eller förbiser barnens kroppsliga och personliga integritet

Studiens resultat visar situationer där barns kroppsliga och personliga integritet främjas eller förbises av pedagogerna. I likhet med tidigare forskning (Westlund, 2011) visar resultatet att pedagogernas förhållningssätt och de olika regler och normer pedagogerna ger uttryck för styr vilket inflytande barnen ges under vilan. De enskilda pedagogernas förhållningssätt tolkas även vara den främsta faktorn till om barnens integritet främjas eller förbises. Pedagogernas utbildningsnivå tycks dock inte vara avgörande, då en barnskötare, i vissa fall, kunde vara mer inkännande och lyhörd än en förskollärare. Utifrån resultatet tolkas barns kroppsliga och personliga integritet främjas när pedagogerna lyssnar in det barnen uttrycker och ger dem inflytande över situationerna. Tidigare forskningsresultat visar att pedagoger behöver visa tillit och tona in barnens behov, för att skapa trygghet och utrymme för barnens inflytande och frihet (Josefsson, 2018). Detta kan även tolkas vara ett sätt att värna om barnens integritet. Den här studiens resultat visar att pedagogerna kan respektera barnens integritet genom att ställa frågor och bekräfta barnen, samt agera förebild genom att visa hur barnen kan ge omsorg och visa hänsyn gentemot varandra. Enligt Skolverket (2022) har arbetslaget som uppgift att respektera, skydda och stödja barnens integritet. Att lära känna och lyssna på barnen beskrivs vara meningsfullt i relationsskapandet. Det kan arbetslaget göra genom att uppmärksamma det barnen uttrycker och låta barnens egna behov och önsknings styra (Skolverket, 2022).

Tillfällen då barnens kroppsliga och personliga integritet förbisågs skedde främst när pedagogerna stoppade om barnen med filter/täcken, flyttade runt barnens madrasser

trots protester eller pratade med varandra över barnens huvud. Liknande händelser framkommer i en tidigare studie om vilan (Grunditz, 2013), där filter och omstoppning används för att skapa ordning, med underliggande budskap om att barnen förväntas ligga stilla och sova. Det resultatet visar, i likhet med denna studie, att det främst är barn som har svårt att ligga stilla och vila som blir omstoppade av pedagogerna. Detta kan å ena sidan tolkas som att pedagogerna förbiser barnens integritet, men å andra sidan kan det vara så att pedagogerna har kännedom om att dessa barn behöver hjälp med att komma till ro. I tidigare forskning (Johansson, 2003) framgår det att i stunder där pedagoger anser att barnen behöver följa vissa regler kan de se bortom barnens vilja med underliggande mening om barnets bästa. Detta eftersom barnen inte alltid förstår sitt eget bästa, vilket kan resultera i ett dilemma pedagogerna behöver förhålla sig till (Johansson, 2003).

Studiens resultat visar att pedagogerna i de flesta fall inte frågar efter barnens samtycke innan förflyttning av deras madrasser eller vid beröring. I resultatet synliggörs att barnen i vissa situationer inte protesterade utan somnade när pedagogen exempelvis strök sin hand över barnets rygg. Det framkommer även situationer i resultatet då barnen visade verbalt eller med kroppsspråk att de inte gav samtycke till beröring, vilket antingen ignorerades eller respekterades av pedagogerna. I tidigare forskning (Johansson, 2005) framkommer det att vuxna inte alltid ser eller förstår att de kränker barns integritet. För att förhindra detta krävs det att pedagogerna lyssnar in och anpassar sig efter det barnen uttrycker (Johansson, 2005). I situationerna där barnen inte protesterar kan det å ena sidan tolkas som pedagogerna förbiser barnens integritet, å andra sidan tolkas som att barnen ger sitt samtycke eftersom de inte protesterar. Men en relevant fråga i sammanhanget blir då om att inte protestera verkligen kan likställas med att ge sitt samtycke? Särskilt då forskning visar att barn ofta styr sina handlingar åt det håll de uppfattar att vuxna önskar (Almqvist & Almqvist, 2015). Utifrån studiens resultat kan det tolkas som att barnen har en förförståelse över att de inte kan styra vilan och därav inte gör några försök till motstånd. I Johanssons (2005) studie framgår det att barn har svårt att sätta gränser gentemot vuxna, vilket kan bero på att de redan som små fått lära sig att vuxna har makten. Enligt Skolverket (2018) ska alla som verkar inom förskolan visa hänsyn och respektera barnens rätt till kroppslig och personlig integritet. Vid vissa situationer som presenteras i resultatet kan det tolkas som att pedagogerna inte följer föreskrifterna i läroplanen helt och hållet, utan agerar utifrån vad de själva anser vara bäst i situationen. Enligt Åberg m.fl. (2020) och Hedling m.fl. (2019, 2021) bör vuxna ta hänsyn till barns integritet i alla situationer som omfattar beröring. De menar att beröring enbart ska ske på barnens villkor och inte de vuxnas.

5.2 Metoddiskussion

I studien har vi utgått ifrån en kvalitativ forskningsansats, då vår ambition var att undersöka vilket inflytande barnen ges gällande sin kroppsliga och personliga integritet under den organiserade vilan på förskolan. För att besvara våra

forskningsfrågor eftersträvade vi en så verklighetsbaserad inblick som möjligt i hur vilan såg ut och därav använde vi öppen deltagande observation som metod. På så sätt kunde vi komma nära barnens perspektiv och i detalj observera samspel och interaktion mellan barnen och förskolans personal under vilan. Den kvalitativa forskningen möjliggör å ena sidan att mer djupgående kunna studera och utveckla förståelse för hur människor agerar och interagerar i olika situationer, eftersom deltagarna då är relativt få jämfört med i kvantitativa studier (Denscombe, 2018). Å andra sidan kan den småskaliga kvalitativa forskningen medföra risk för en mindre objektiv datainsamling, då forskaren är mer inblandad under datainsamlingsprocessen (Denscombe, 2018). För att uppnå objektiva och rättvisa observationer behövde vi därav vara medvetna kring vår roll och förmåga som observatörer, så att egna tolkningar och emotioner inte inverkar på datainsamlingen.

Vi var på avdelningarna ett par timmar innan observationerna, för att både barn och vuxna skulle känna sig trygga och påverkas så lite som möjligt av vår närvaro under vilan. Vår uppfattning är att det uppskattades av deltagarna. Barn och pedagoger tycktes få förtroende för oss vilket bidrog till att de handlade naturligt och okonstlat under vilan. Att vi spenderade tid med barnen innan observationerna resulterade dock även i en svårighet vi upplevde i rollen som öppen deltagande observatör. Detta då barnens förtroende medförde att några av dem vände sig till oss under vilan för att be om hjälp med att till exempel hämta vatten eller om lov att få gå på toaletten. Vi ansåg det inte vara lämpligt ur en etisk aspekt att ignorera barnen i dessa situationer och valde därför att tillmötesgå barnens uttryckta önsknings. Vi valde att inte ta med dessa situationer i våra fältanteckningar, men risken finns ändå att det kan ha påverkat resultatet då vårt fokus avbröts, om än kortvarigt. Vi skrev fältanteckningar parallellt med att vi observerade, då vi ville undvika att vårt minne påverkade objektiviteten i empirin. Att skriva anteckningar samtidigt kan dock även det påverka händelseförloppet om det blir ett störningsmoment (Denscombe, 2018). Vi var därav uppmärksamma på att vårt antecknande inte skulle störa deltagarna, vilket det inte tycktes göra. Ytterligare en faktor som kan ha påverkat resultatet är att pedagogerna innan observationerna gavs information om studiens syfte och vad vi skulle observera under vilan, vilket kan ha påverkat deras förhållningsätt. Att vi träffade pedagogerna en stund innan observationerna och dessutom genomförde två observationer på varje avdelning kan dock ha bidragit till att pedagogerna blev avslappnade och kunde vara sig själva. Vår förhoppning är att det resulterade i en mer rättvis bild än om vi enbart utfört en observation per avdelning. Det faktum att vi genomförde observationer på flera förskolor och avdelningar medförde att vi kunde jämföra resultatet mellan avdelningarna. På så sätt kunde vi få fram ett mer generellt och representativt resultat för hur vilan på förskolan ser ut, jämfört med om vi enbart observerat vilan på en avdelning. Slutligen anser vi att observation som metod, tillsammans med analys utifrån teorierna studien grundar sig på, ställt i relation med tidigare forskning, har kunnat ge svar på våra forskningsfrågor.

5.3 Slutsats

Studiens syfte var att undersöka vilket inflytande barnen ges gällande sin kroppsliga och personliga integritet, under den organiserade vilan på förskolan. Resultatet visar att det är betydelsefullt att pedagogerna använder relationella arbetssätt och lägger vikt vid relationsbyggande med varje enskilt barn för att tillgodose barnets egna behov, utan att riskera att kränka barnets integritet. Förutsättningar för att barns inflytande och integritet främjas under vilan har till största del visat sig vara pedagogernas förhållningsätt. Möjligheterna till barns inflytande och värnandet om barns integritet vilar således på pedagogernas förståelse, kompetens, engagemang och lyhördhet för barnens perspektiv. Det krävs att pedagogerna har tillit till barnens kompetens och omdöme och vågar dela makten med barnen, för att barnen ska ges inflytande. Slutsatsen är att det finns en nära koppling mellan vilket inflytande barnen ges och i vilken utsträckning pedagogerna värnar om barnens integritet. När pedagogerna ger barnen större inflytande över vilan ökar även möjligheten att främja barnens kroppsliga och personliga integritet.

5.4 Pedagogisk relevans

I studien synliggörs att ett inlyssnande förhållningssätt och engagemang är en förutsättning för att barns perspektiv ska tas tillvara. Resultatet visar även på risken med att omedvetet kränka ett barns integritet om barnet inte ges inflytande under vilan. De flesta förskolor har en regelbunden kollektiv vila för barnen efter lunch. Omsorgssituationer som vilan kan innebära en utsatt situation för barnen, vilket gör att kunskap om kopplingen mellan barns inflytande och hur barns integritet kan värnas i dessa situationer blir extra betydelsefull. Studien kan bidra till förståelse för barns perspektiv och hur barns inflytande och integritet kan främjas och värnas i samband med den organiserade vilan.

5.5 Vidare forskning

Vår förhoppning är att studien kan bidra till ett intresse för vidare forskning gällande barns inflytande och integritet i samband med omsorgssituationer på förskolan. Forskning på området har visat sig vara bristfällig (Grunditz, 2018) trots att omsorgsperspektivet såväl som barns inflytande och integritet skrivs fram i förskolans läroplan (Skolverket, 2018). Intervjustudier skulle kunna bidra med förståelse för förskolläraarnas uppfattning kring barns inflytande gällande kroppslig och personlig integritet i samband med vilan. Det skulle även kunna synliggöra vilka strategier förskollärare använder för att möjliggöra barns inflytande och främja barns integritet under vilan på förskolan.

[Mono-SG3 \(diva-portal.org\)](http://diva-portal.org)

- Grunditz, S. (2018). *Vilan i förskolan 1910-2013: Visuella material och visuell metodologi* (Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen) [Doktorsavhandling]. Stockholms universitet.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-161336>
- Halldén, G. & Simonsson, M. (2020). Omsorg, kroppslighet och en traditionstyngd förskolepraktik. I G. Halldén, E.-L. Dahl, A.-L. Lindgren, M. Asplund Carlsson, J.-E. Johansson, E. Johansson, I. Pramling Samuelsson, M. Simonsson, B. Lidholt & S. Persson. (2001). *Omsorgsbegreppet i förskolan. Olika infallsvinklar på ett begrepp och dess relation till en verksamhet: Rapport från nätverk för barnomsorgsforskning, Göteborg 20-21 november 2000*.
[OMSORGSBEGREPPET I FÖRSKOLAN. OLIKA INFALLSVINKLAR PÅ ETT BEGREPP OCH DESS RELATION TILL EN VERKSAMHET. RAPPORT FRÅN NÄTVERK FÖR BARNOMSORGSFORSKNING, GÖTEBORG 20-21 NOVEMBER 2000 \(diva-portal.org\)](http://diva-portal.org)
- Hedling, M., Åberg, M., & Johansson, C. (2019). Too much, too little: preschool teachers' perceptions of the boundaries of adequate touching. *Pedagogy, Culture & Society*, 27(3), 485-502.
<https://doi.org/10.1080/14681366.2018.1545246>
- Hedling, M., Åberg, M., & Johansson, C. (2021). Touch the Children, or Please Don't – Preschool Teachers' Approach to Touch. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65(2), 288-301.
<https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1705893>
- Johansson, E. (2003). Att närma sig barns perspektiv. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 8(1-2), 42-57.
[Visar Att närma sig barns perspektiv: Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv \(lnu.se\)](http://lnu.se)
- Johansson, E. (2005). Children's integrity-a marginalised right. *International Journal of Early Childhood*, 37(3), 109–124.
<https://doi.org/10.1007/BF03168349>
- Josefson, M. (2018). *Det ansvarsfulla mötet: En närhetsetisk analys av omsorgens innebörder i förskolan*. [Doktorsavhandling]. Stockholms universitet.
[untitled \(diva-portal.org\)](http://diva-portal.org)
- Lindgren, A-L. & Sparrman, A. (2003). Om att bli dokumenterad. Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation. *Pedagogisk Forskning i Sverige*. ÅRG 8 NR 1-2 s. 58- 69.

[Om att bli dokumenterad. Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation \(diva-portal.org\)](#)

Mårell-Olsson, E. (2012). *Att göra lärandet synligt?: Individuella utvecklingsplaner och digital dokumentation*. [Doktorsavhandling] Umeå universitetet.

<https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:552174/FULLTEXT01.pdf>

Noddings, N. (2007). *Philosophy of education* (Andra upplagan). Westview Press.

Noddings, N. (2012). The caring relation in teaching. *Oxford Review of Education*, 38(6), 771–781.

<https://doi.org/10.1080/03054985.2012.745047>

Nothard, M., Irvine, S., Theobald, M., Staton, S., Pattinson, C., & Thorpe, K. (2015). “I Have to Rest All the Time Because You are Not Allowed to Play”: Exploring Children’s Perceptions of Autonomy During Sleep-Time in Long Day Care Services. *International Journal of Early Childhood*, 47(3), 423–442.

<https://doi.org/10.1007/s13158-015-0143-z>

Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107–117.

<https://doi.org/10.1002/chi.617>

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan*. Lpfö 18. Skolverket.

[Läroplan \(Lpfö 18\) för förskolan - Skolverket](#)

Skolverket. (2022, 28 april). *Statistik över barn och personal i förskola 2021*.

[Statistik över barn och personal i förskola 2021 - Skolverket](#)

Skolverket. (2022, 19 december). *Barns integritet i förskolan*.

[Barns integritet i förskolan - Skolverket](#)

Statens medicinsk-etiska råd (2023). *Integritet*.

<https://smer.se/etik/nagra-medicinsk-etiska-begrepp/>

Ungerberg, K. (2019). *Flytande inflytande: Affektiva relationer mellan barn och miljön i förskolan*. [Doktorsavhandling] Karlstads universitet.

[Microsoft Word - Ungerberg 2019.docx \(diva-portal.org\)](#)

United Nations Convention on the Rights of the child, 20 November, 1989.

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

UNICEF Sverige. (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets*

rättigheter.

[Barnkonventionen - UNICEF Sverige](#)

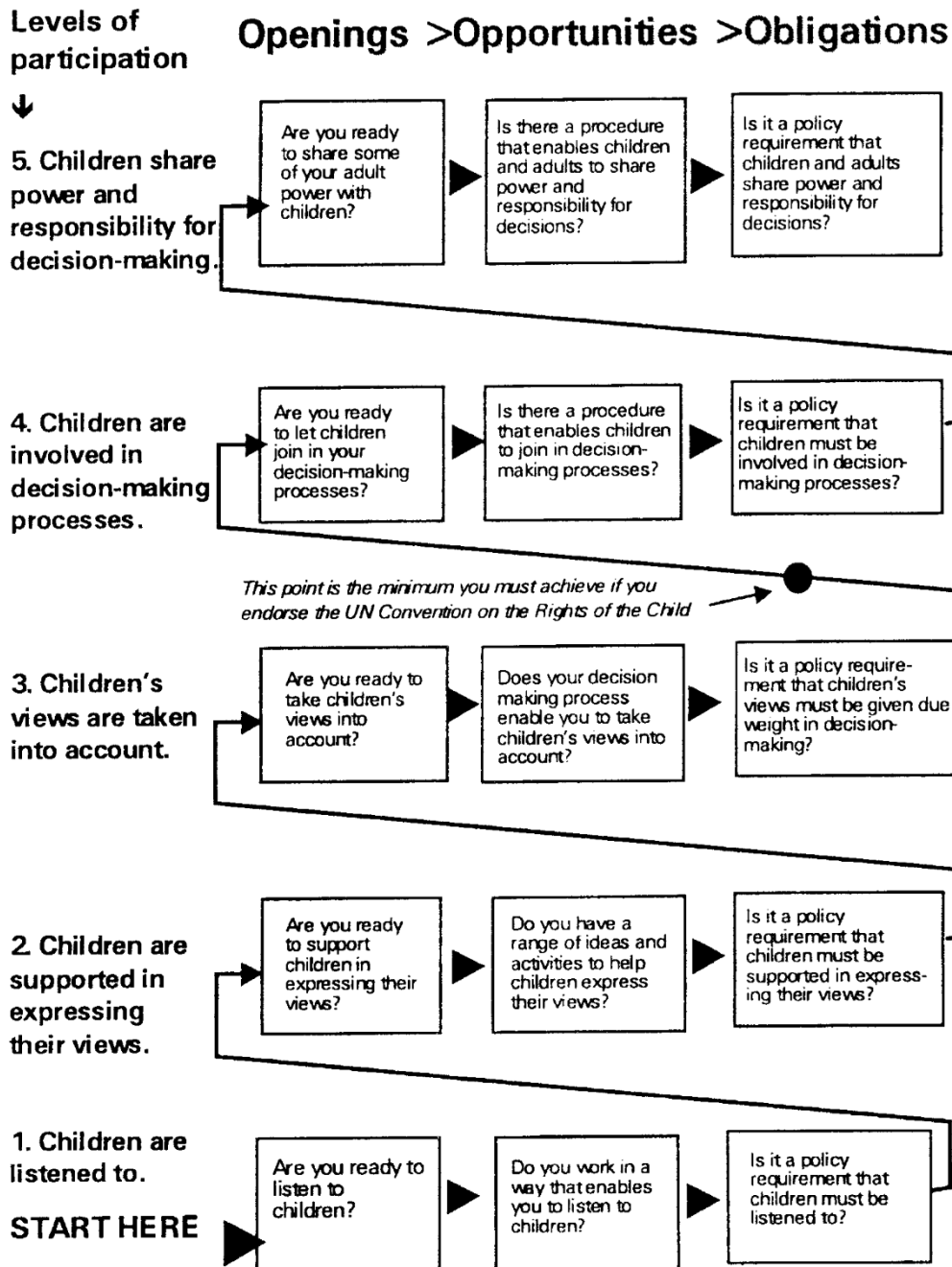
Westlund, K. (2011). *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande: En demokratididaktisk studie*. [Licentiatavhandling]. Malmö högskola.

[Microsoft Word - K Westlund lic SG.docx \(diva-portal.org\)](#)

Åberg, M., Hedling, M., Johansson, C. (2020). Vardagliga beröringspraktiker i förskola och förskollärarytbildning—om normer i förändring. *Uniped*, 43(3), 205–222.

<https://doi.org/10.18261/issn.1893-8981-2020-03-04>

Bilaga 1 – Shiers modell för inflytande och delaktighet

Bilaga 2 – Missiv till vårdnadshavare

Information om kommande observationsstudie

Hej!

Det här är en förfrågan om ert barns deltagande i en kommande studie. *Studien syftar till att undersöka vilket inflytande barnen ges gällande sin kroppsliga och personliga integritet under den organiserade vilan på förskolan.* Att barn har rätt till vila, omsorg, inflytande och integritet framhävs i såväl förskolans läroplan som Barnkonventionen (Läroplan för förskolan [Lpfö,18], 2018; UNICEF Sverige, 2018).

Vi heter Linnéa Elg och Ellinor Widslätt och läser sista terminen på förskolläraryrket på Mälardalens universitet i Västerås. Studien genomförs som en del av vårt självständiga arbete och kommer att presenteras i form av en uppsats, som i sin slutversion läggs ut på databasen Diva. Att delta i undersökningen är helt frivilligt. Du har rätten att när som helst under datainsamlingen avbryta ditt barns deltagande utan närmare motivering och utan några negativa konsekvenser för dig eller ditt barn. Vi kommer inför observationerna även informera barnen om studien, anpassat utifrån deras nivå, och fråga om deras godkännande/samtycke till att vi närvarar och skriver om deras vila. Vi värnar om barnens integritet, och kommer under observationerna vara lyhörda för signaler från barnen som skulle kunna tyda på att de inte ger sitt samtycke till att observeras.

Vi planerar för två observationer på avdelningen under veckorna 16 och/eller 17. Totalt omfattas studien av 8-10 observationer på olika avdelningar och förskolor. Eftersom vilan kan innebära en utsatt situation kommer vi först på ett besök där vi presenterar och bekantar oss med barn och pedagoger. Observationerna kommer att äga rum under hela vilan, från förberedelse tills dess att barnen vaknar, så länge personal finns närvarande. Under observationerna kommer vi sitta på en något avsides plats, dels av respekt för barnens personliga sfär, dels för att inte störa vilan. Observationerna dokumenteras genom fältanteckningar, ingen inspelningsutrustning kommer användas. Anteckningarna kommer hanteras med försiktighet och enbart användas av oss två studenter inom studiens ramar. All datainsamling under observationerna kommer att konfidentialiseras. Det innebär till exempel att barnens, förskolläraernas, förskolans och avdelningens namn byts ut för att säkerställa att inga personuppgifter röjs (Vetenskapsrådet, 2017). Efter uppsatsens godkännande kommer vi förstöra det insamlade observationsmaterialet.

Kontakta oss eller personalen om du inte samtycker till att ditt barn deltar i studien.

Vi svarar även gärna på eventuella frågor och funderingar om ni har.
Med vänlig hälsning, Linnéa Elg och Ellinor Widslätt, Västerås, april 2023

Kontaktuppgifter:

Linnéa Elg: Leg20001@student.mdu.se

Ellinor Widslätt: ewt20001@student.mdu.se

Handledare Marie Kvarnryd: marie.kvarnryd@mdu.se

Bilaga 3 – Missiv till pedagoger

Information om kommande observationsstudie

Hej!

Detta är en förfrågan om ert deltagande i en kommande studie. *Studien syftar till att undersöka vilket inflytande barnen ges gällande sin kroppsliga och personliga integritet under den organiserade vilan på förskolan.* Att barn har rätt till vila, omsorg, inflytande och integritet framhävs i såväl förskolans läroplan som Barnkonventionen (Läroplanen för förskolan [Lpfö18], 2018; UNICEF Sverige, 2018).

Vi heter Linnéa Elg och Ellinor Widslätt och läser sista terminen på förskolläraryrket på Mälardalens universitet i Västerås. Studien genomförs som en del av vårt självständiga arbete och undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Mälardalens universitet som i sin slutversion läggs ut på databasen Diva.

Vi kommer att beakta Vetenskapsrådets (2017) forskningsetiska principer, vilket innebär att ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du har rätten att när som helst under datainsamlingen avbryta ditt deltagande utan närmare motivering och utan några negativa konsekvenser för dig.

På varje deltagande avdelning planerar vi för 2 observationer under veckorna 16 och/eller 17. Studien kommer totalt innehålla 8-10 observationer på olika avdelningar och förskolor. Då vi är medvetna om att vilan kan innebära en utsatt situation kommer vi först på ett besök där vi presenterar och bekantar oss med barn och pedagoger. Observationerna kommer att äga rum under hela vilan, från förberedelse till uppvaknande. Under observationerna kommer vi att positionera oss på en något avsides plats, dels av respekt för barnens personliga sfär, dels för att inte störa och riskera att påverka händelseförloppet under vilan. Observationerna dokumenteras genom fältanteckningar, ingen inspelningsutrustning kommer användas. Anteckningarna hanteras med försiktighet och enbart användas av oss två studenter inom studiens ramar.

All insamlad data, genom observationer och anteckningar, kommer att konfidentialiseras, för att säkerställa att inga personuppgifter röjs. Efter studiens godkännande kommer vi förstöra det insamlade observationsmaterialet.

Vi svarar gärna på eventuella frågor och funderingar om ni har.

Med vänlig hälsning, Linnéa Elg och Ellinor Widslätt, Västerås, april 2023

Kontaktuppgifter:

Linnéa Elg: Leg20001@student.mdu.se tel: xxx

Ellinor Widslätt: ewt20001@student.mdu.se tel: xxx

Handledare Marie Kvarnryd: marie.kvarnryd@mdu.se tel: xxx

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått muntlig och skriftlig information om studien och har haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den skriftliga informationen

Plats och datum	Underskrift